

Kifaya – nok er nok, eller fortsatt ved det gamle?

Ein studie av ei egyptisk demokratisørslé.

Ingrid Baltzersen

MASTEROPPGÅVE I MIDTAUSTEN- OG NORDAFRIKASTUDIUM, 60 SP
INSTITUTT FOR KULTURSTUDIUM OG ORIENTALSKE SPRÅK
UNIVERSITETET I OSLO
HAUSTEN 2008

Takk

Denne oppgåva har tatt si tid å skriva frå eg starta med feltarbeidet hausten 2005. Mykje av grunnen til at det har tatt tid er at det har vore andre ting som har blitt prioritert, men det har òg vore utfordrande å skriva ei oppgåve om eit så dagsaktuelt tema.

Eg vil takka rettleiaren min, Dag Tuastad, for gode innspel og tilbakemeldingar. Eg vil også takka Bjørn Olav Utvik for diskusjonar og kontaktar i samband med feltarbeidet mitt. Eg vil takka Tonje M. Viken, Andrea Levin Rivrud og dei andre eg har studert MØNA-faga saman med for faglege diskusjonar og hyggelige pauser. Eg vil takka Ingrid Natvig for det same.

Dei som har tatt seg tid til å sjå på ulike stadie av oppgåva mi og komma med innspel fortener òg ein takk: Åsne Hagen, Lars Akerhaug, Sigrid Angen, Mona Nesje, Tarjei Vågstøl, Mass Soldal Lund, Gudrun Kløve Juuhl og Eva Marie Mathisen, dei siste fire har gjort ein stor jobb med grundige innspel og rettingar på dei siste utkasta av oppgåva.

Eg vil takka dei egyptiske aktivistane som tok i mot meg og opent diskuterte med meg.

Foreldra mine, Kari Blikra og Trygve Baltzersen, vil eg gje ein spesiell takk for alt dei har betydd for meg.

Til sist vil eg takka alle rundt meg som har haldt ut med meg i innspurten, spesielt vil eg takka Mona for det.

Ingrid Baltzersen
Oslo, november 2008.

Forsidefoto: av forfattaren, frå Kifaya-demonstrasjon 2. september 2005 .

INNHALD:

KAPITTEL 1: INTRODUKSJON.....	1
RØRSLE FOR ENDRING:.....	1
DET EGYPTISKE SYSTEMET I ENDRING.....	2
RELEVANT LITTERATUR OG TIDLEGARE FORSKING	3
KJELDESITUASJONEN	4
TRANSKRIBERING OG OVERSETTING	6
EIGEN STÅSTAD.....	6
OVERSIKT OVER OPPGÅVA	7
KAPITTEL 2: SIVILT SAMFUNN OG DEMOKRATISERING.....	9
DET SIVILE SAMFUNNET	9
<i>Det liberale perspektivet: Det sivile samfunnet som ein gode.....</i>	<i>9</i>
<i>Det radikale perspektivet: Det sivile samfunn som kamparena.....</i>	<i>10</i>
DEFINISJONAR AV DEMOKRATI	11
SAMANHENGEN MELLOM SIVILT SAMFUNN OG DEMOKRATISERING	11
<i>Den liberale skulen.....</i>	<i>12</i>
<i>Den radikale skulen.....</i>	<i>12</i>
FOLKELEG PROTEST OG SOSIALE RØRSLER	14
KAPITTEL 3: MAKTHAVARAR, NGOAR OG OPPOSISJON I EGYPT	17
MUHAMMAD ALI OG MODERNISERING	17
<i>NGOar under Muhammad Ali og under britisk styre.....</i>	<i>19</i>
GAMAL NASSER – KOOPTERING OG MAKTBRUK	20
<i>Opposisjonen kjem til overflata igjen.....</i>	<i>23</i>
ANWAR SADAT – LIBERALISERING?	24
<i>Økonomisk liberalisering – opning for utanlandske interesser.....</i>	<i>24</i>
<i>Kosmetisk politisk liberalisering – politisert ungdom</i>	<i>25</i>
<i>Egyptiske studentar mellom Marx og Muhammad</i>	<i>25</i>
MUBARAK.....	27
DIALOG MELLOM OPPOSISJONGRUPPENE	27
KAPITTEL 4: FRÅ UTANRIKSPOLITIKK TIL INNANRIKSPOLITIKK.....	29
«THE ARAB STREET» GJENOPPSTÅR	29
NY TEKNOLOGI FØRER TIL NY AKTIVISME?	30
ORGANISERING AV DEN SPONTANE AKTIVISMEN – VENSTRESIDA SER SIN TIME	31
<i>Bruken av syndikata</i>	<i>33</i>
ISLAMISTANE SI ROLLE I SOLIDARITETSRØRSLA	34
KAIROKONFERANSANE	35
STRATEGIEN TIL REGIMET I FORHOLD TIL DEI NYE RØRSLENE	36
FRÅ SOLIDARITET TIL REGIMEKRITIKK	36
KAPITTEL 5: «NEI TIL ARVESTYRE, NEI TIL FORLENGING» – KIFAYA!	39
KIFAYA BLIR STIFTA	39
DET POLITISKE GRUNNLAGET.....	39
POLITISK SAMANSETNING AV KIFAYA	40
AKTIVISME.....	41
<i>Taba-bombene.....</i>	<i>42</i>
<i>Tredje Kairokonferanse.....</i>	<i>43</i>
MUSLIMBRØRNE OG KIFAYA.....	44
DEI LEGALE OPPOSISJONSPARTIA OG KIFAYA	44
ANDRE INITIATIV FOR SAMLING AV OPPOSISJONEN	45
REFORMINITIATIV FRÅ NDP OG DEI LEGALE PARTIA - «DEN NASJONALE DIALOGEN»	45
PÅVERKNAD UTANFRÅ.....	46
GRUNNLOVA BLIR ENDRA	48
<i>Reell endring?</i>	<i>48</i>
<i>Kifaya allierer seg med dommarane.....</i>	<i>50</i>
<i>Muslimbrørne demonstrerer i gatene.....</i>	<i>51</i>
PRESIDENTVALET I 2005	51

KIFAYA SITT FØRSTE ÅR.....	53
KAPITTEL 6: KIFAYA OG PARLAMENTSVALET I 2005.....	55
PARLAMENTSVALET I EGYPT FØR 2005.....	55
<i>Hindring av politisk aktivitet gjennom maktbruk og vald.....</i>	<i>56</i>
<i>Hindring av politisk aktivitet gjennom lovverket.....</i>	<i>56</i>
PARLAMENTSVALET.....	58
VALRESULTATA.....	59
OPPOSISJONSPARTIALLIANSE ELLER NY SOSIOPOLITISK SAMFUNNSKONTRAKT?.....	60
HAR DEN SEKULÆRE OPPOSISJONEN FEILA?	61
KAPITTEL 7 HAR KIFAYA LUKKAST?	61
KVA ER KIFAYA?	61
<i>Handlingsrom – vilkåra for rørsle</i>	<i>62</i>
<i>Handlemåtar – kva gjorde rørsle</i>	<i>63</i>
<i>Innramming – symbolbruken og forklaringane gruppa brukte.....</i>	<i>64</i>
<i>Protestsyklus.....</i>	<i>67</i>
FUNKERER KIFAYA DEMOKRATISERANDE?	68
KONKLUSJON.....	69
KJELDER.....	70
INTERVJU:	70
AVISER.....	70
FORSKNINGSLITTERATUR.....	72
ANNA:.....	74

Kapittel 1: Introduksjon

Gruppa *al-Ḥaraka al-Maṣriyya min 'ajl al-Taghyir* (Den egyptiske rørsla for endring), populært kalla *Kifāya* (nok), framstod som ein frisk pust i egyptisk politikk då gruppa starta verksemda si i 2004-2005. Kifaya representerte noko nytt: Gruppa utfordra presidenten gjennom å seia nei til arvestyre og nei til ny presidentperiode, noko som tidlegare har vore uheyrdd. Gruppa var tverrpolitisk og prøvde å organisera både sekulære og islamistar, marxistar og liberale, frå alle opposisjonsparti- og rørsler. Gruppa var synlege på gata, og mobiliserte grupper som ikkje har vore politisk aktive før.

I denne oppgåva vil eg undersøkje om denne skildringa av Kifaya er dekkjande, i kva grad dei var noko nytt i egyptisk politikk. Eg vil sjå på måla til gruppa, og drøfta kva rolle denne rørsla har hatt i demokratiseringsprosessen i Egypt, spesielt i året 2005. Eg vil identifisera aktørar og formål for rørsla, og føresetnadar i egyptisk historie og samfunn.

Problemstillinga oppgåva vil svara på er:

1. Kva er Kifaya?
2. I kva grad har Kifaya lukkast i prosjektet sitt: å endra egyptisk politikk i meir demokratisk retning?

Rørsle for endring:

Egypt er eit interessant land i forhold til autokratisk styre og demokratisering i Midtausten. I følgje rapportane til Freedom House (2004, 2005, 2006) og Arab Human Development Report (2004) er ikkje Egypt det verste landet i Midtausten når det kjem til pressefridom og demokrati, dei tillet i eit visst monn kritikk av styresmaktene, har meir pressefridom enn ein del av nabolanda, og fører ein forsiktig offentleg diskusjon om politiske reformar. Men det er likevel på langt nær fullstendig demokrati, og er av Freedom House definert som «not free». Landet blir pressa både frå innsida og utsida for å endra seg, men spørsmålet er om endringane berre er kosmetiske eller om dei er reelle.

Kifaya blei stifta i september 2004, og rørsla består av personar frå ulike tradisjonelle opposisjonsparti: liberalarar, sosialistar, islamistar, marxistar og nasseristar. Dei mest sentrale talspersonane er aktivistar frå studentrørsla på 70-talet, men dei har òg nye medlemmer som

ikkje har vore politisk aktive før. Studentrørsleaktivistane som no er i 40-50-åra blir òg rekna som ein ung generasjon i dei politiske partia.

Kifaya hevdar at dei er dei første til å bryta «fryktkulturen» i Egypt og seia offentleg nei til president Hosni Mubarak. Kifaya har sidan stiftinga demonstrert for å hindra at Mubarak blir gjenvald, eller at sonen eller kona hans tar over. Kifaya var synlege i internasjonalt media det første året, demonstrasjonane og protestane deira mot president Hosni Mubarak fekk dekning verda over.

Dei siste åra har folkelege rørsler som bruker ikkje-valdelege protestar mot autoritære regime, og som agiterer for liberale verdier og demokratisering, fått stor mediemerksemd. Det er for det meste protestar i Aust-Europa som er kjende, som «orangerevolusjonen» i Ukraina, og «roserevolusjonen» i Georgia. «Cederrevolusjonen» i Libanon etter drapet på Rafiq Hariri i 2005 kan samanliknast med denne typen protestar. Kifaya fekk same type mediemerksemd som «farge-revolusjonane» i starten, og dei bruker liknande argumentasjon, at dei representerer folket mot regimet, at dei er ikkje-valdelege, og dei hevda å kunna få oppslutning frå store deler av befolkninga i Egypt.

Kifaya er spesiell i Egypt fordi rørsla er så politisk brei, deltakarane kjem frå organisasjonar og ståstadar som er ueinige når det gjeld utanrikspolitikk, forholdet til USA, økonomisk politikk, og meir konkret om ein skal delta i eller boikotta valsystemet. Dei er ei pluralistisk sekulær rørsle, som starta med eit minimumsprogram som for det meste er negative krav, altså krav om kva dei vil ha bort, ikkje krav om kva dei vil ha i staden.

Det egyptiske systemet i endring

Det egyptiske politiske systemet endra seg i 2005, både formelt og reelt. Dei formelle endringane hadde lite praktisk effekt, sjølv om dei symbolsk var viktige. I mai 2005 fekk president Hosni Mubarak gjennom eit forslag om å endra artikkel 76 i den egyptiske grunnlova. Tidlegare sa grunnlova at presidentkandidatar må ha støtte frå minst 2/3 av parlamentet for å stilla til val, og at dei blei valde av folket gjennom folkerøysting. Den nye lova som gjekk gjennom både overhuset, underhuset og ei folkerøysting nokre hektiske veker i mai 2005 seier at ein presidentkandidat må komma frå eit lovleg parti som har minst fem prosent støtte i parlamentet, eller vera ein uavhengig kandidat som har ein viss støtte i parlamentet, overhuset og lokale folkeforsamlingar. På denne måten vert det mogleg med

fleire presidentkandidatar, sjølv om realiteten er at opposisjonspartia har for lite oppslutning til å oppfylle krava.

I det første valet etter grunnlovsendringa, 7. september 2005 (under fire månadar etter) var det unntak for minstekravet om oppslutning i parlament/lokalforsamlingar og ti kandidatar blei godkjende. Mubarak vann valet med overveldande 88,8 prosent. Det har vore seriøse skuldingar om valfusk i både presidentvalet og parlamentsvalet.

Den viktigaste reelle endringa er at opposisjonsparti og -organisasjonar har kome fram i media og på gata i større grad enn før. Dette førte i presidentvalet i september 2005 til at Ayman Nūr frå Ghad-partiet kom på andre plass, og i parlamentsvalet i november og desember 2005 at den illegale organisasjonen Dei muslimske brørne vann mange fleire sete i parlamentet enn dei nokon gong har gjort før.

Relevant litteratur og tidlegare forskning

Då eg starta feltarbeidet fanst det ingen forskningslitteratur om Kifaya ettersom det var eit nytt fenomen. Dei siste åra har det kome nokre få forskningsartiklar og essay. I denne oppgåva er det referert til artikkelen «The Egyptian Movement for Change – Kefaya: Redefining Politics in Egypt» av Manar Shorbagy (2007). Eg har òg lese oppgåva «Narration and Identity: Dealing with social and ideological heterogeneity in the Kefaya Movement» av Anna Sundell (2006). Desse arbeida supplerer kjeldene mine, og har gitt meg nye spørsmål å svara på.

Kifaya har som uttalt mål å endra det egyptiske politiske systemet, og leiarane i gruppa kjem frå politiske parti. I denne oppgåva er det difor brukt litteratur om det egyptiske politiske systemet, og om parti. Sidan Kifaya prøver å mobilisera ei brei, folkeleg grasort har eg òg nytta litteratur om politisk mobilisering i Egypt utanom partia.

May Kassem (2000) skriv om det egyptiske institusjonelle systemet, og om opposisjonen. Ho undersøker årsaka til at egyptiske styresmakter held ikkje-konkurrerende fleirpartival, kvifor aktivistar deltek i desse vala, og rolla til det breie lag av befolkninga i valsystemet (ibid.:xi). Kassem har fulgt opp dette i boka *Egyptian Politics: The Dynamics of Authoritarian Rule* (2004).

Carrie Rosefsky Wickham (2002) har i boka *Mobilizing Islam* først og fremst skrivt om islamistisk mobilisering, og forklarar grunnar for oppslutninga islamistane har. Ho skriv difor

ein del om utviklinga av og problema til dei formelle opposisjonspartia. Begge deler er relevant for oppgåva mi.

Asef Bayat skriv i «The «Street» and the Politics of Dissent in the Arab World» (2003) om korleis politiske aktivistar i Midtausten ofte ikkje bruker gata til å visa protest, fordi dei blir slått tilbake av politiet. Dei protesterer heller på universitetscampus og i moskear. Men demonstrasjonane i solidaritet med den palestinske intifadaen, og mot krigen mot Irak i perioden 2002-2003 endra dette, i alle fall i ein periode (Bayat 2003). Endringa kan knyttast til oppstarten av Kifaya: frå å protestera på gata mot israelsk og amerikansk aggresjon demonstrerer egyptarane no for regimeendring, om enn i mindre tal.

På tidsskriftet Middle East Report si nettside blir det òg publisert aktuelle artiklar som ofte nærmar seg reportasjen i form. I denne oppgåva har eg bruka fleire av dei nettartiklane, to artiklar av Paul Schemm, redaktør i magasinet Cairo Times, og ein artikkel av Mona El-Ghobashy, doktorgradsstudent i Egyptisk politikk. Schemm skildrar i artiklane frå 2002 og 2003 utviklinga av antikrigsaktivismen i Egypt, mens El-Ghobashy i sin artikkel frå 2003 skildrar kritikken av presidentsonen Gamal Mubarak, og eit mogleg arvestyre i Egypt.

I teoridelen har eg nytta litteratur om demokrati, demokratisering, sivilt samfunn og sosiale rørsler. I forhold til sosiale rørsler har eg først og fremst nytta sosiologen Sidney Tarrow sitt teoretiske rammeverk om korleis folkeleg protest oppstår, og kva som er vilkåra for at det utviklar seg til sosiale rørsler. Eg har nytta teoretikarar med ulike perspektiv på rolla til det sivile samfunnet og samanhangen mellom sivilt samfunn og demokratisering for å ha fleire variablar å måla etter når eg skal sjå på i kva grad Kifaya har lukkast i prosjektet sitt med å endra egyptisk politikk i meir demokratisk retning. Eg har bruka oversiktsverket til statsvitaren Jean Grugel (2002), *Democratization: A Critical Introduction*, som ramme, og supplert med teoretikarar som kan plasserast i dei ulike perspektiva på det sivile samfunnet. Eg har difor bruka statsvitarane Gabriel A. Almond (Almond m.fl. 2006) og Larry Diamond (1994), den marxistiske teoretikaren Antonio Gramsci (i Simon 1999) og statsvitaren Iris Marion Young (1999). For å få det lokale og regionale perspektivet på demokratisering har eg også nytta Bahgat Korany og Paul Noble (1998).

Kjeldesituasjonen

Eg har vore deltakande observatør på demonstrasjonar og arrangement i regi av Kifaya under feltarbeidet august-desember 2005. Eg var også gjest på feiringsarrangementet Muslimbrørne

hadde etter parlamentsvalet i desember 2005. Eg har vore ordinær deltakar på kairokonferansane i 2005 og 2007. Desse arrangementa har vore arabiskspråklege, og med grunnleggjande kjennskap til arabisk har eg stort sett forstått kva som har foregått, men ikkje nødvendigvis alle detaljane. Eg har òg hatt uformelle samtalar med aktivistar. Desse samtalanane har stort sett foregått på engelsk.

For å friska opp, og forbetra, arabiskkunnskapane mine frå grunnfag tok eg arabiskkurs tilsvarende bachelorfordjuping i arabisk (ARA 3) samtidig med feltarbeidet. Det har gjort det mogleg å føra enkle samtalar med informantane mine på arabisk, og å supplera det skriftlege kildematerialet med arabiske kjelder. Ulempen var at ein del av tida blei bruka på arabiskstudie, men det blei veid opp med at feltarbeidet varte i fire månader.

Under feltarbeidet gjorde eg strukturerte dybdeintervju med leiande egyptiske opposisjonelle. Fem av intervjuane var med fire leiande representantar for Kifaya: Amin Iskander (26.09.2005), George Ishaq (25.10.2005 og 12.12.2005), Ahmad Baha' ad-Din Shabān (22.11.2005) og Abu-l-'Ila Māḍi (13.12.2005). Eit av intervjuane var med 'Abd al-Mun'im Abu-l-Futuh (06.12.2005), som er ein leiande broskapsmedlem. Eg har òg hatt fleire samtalar med 'Abd el-Ḥalīm Qandīl, talsperson for Kifaya. Intervjuet med Iskander blei gjennomført på arabisk med ein av partifellene hans som tolk, intervjuane med Ishaq, Shabān og Māḍi var på engelsk, og intervjuet med Abu-l-Futuh var på arabisk. Spørsmåla har variert frå intervju til intervju, men dei har dreid seg om den politiske og organisatoriske bakgrunnen til intervjuobjektet, kvifor Kifaya blei oppretta, korleis samarbeidet mellom opposisjonsgruppene har vore tidlegare, korleis forholdet mellom Kifaya og ulike opposisjonsgrupper er no, og kva som er framtida for Kifaya og for egyptisk politikk. Intervjuane blei i feltarbeidet bruka både for å få ein oversikt over kva som faktisk hadde skjedd, og for å få intervjuobjekta si analyse av situasjonen for å kunna drøfta utsegna i oppgåva. Informantane hadde ulik analyse av, og strategi for Kifaya, og har difor gitt ulike svar. Eg har difor sett på svare deira uttalelsar frå enkeltpersonar eller tendensar i Kifaya, ikkje som representative for leiinga i Kifaya, eller for organisasjonen Kifaya. Utsegn om faktiske hendingar er i ettertid sjekka med andre kjelder, anten avisartiklar eller forskningsartiklar.

For å få oversikt over nyare hendingar har eg nytta aviser, for det meste den engelskspråklege kairobaserte vekesavisa *Al-Ahram Weekly*. Denne avisa fortel relativt opent om politiske motseiingar, og har ein viss dekning av opposisjonen, til forskjell frå den arabiskspråklege dagsavisa *Al Ahram al- 'Arabi*, og den engelskspråklege *Egyptian Gazette*. Eg har lese *Al-*

Ahram Weekly systematisk for perioden 2000-2005, og faktainformasjon i nyheitsreportasjane stemmer stort sett stemmer med fakta eg finn i forskningslitteratur der det finst. Eg har i liten grad bruka kommentarstoffet i avisa, fordi kommentatorane sjølv opptre som politiske aktørar, og oppgåva handlar lite om media som aktør.

Eg har ikkje nytta arabiskspråklege aviser, hovudsakleg av ressursmessige årsaker. Viss eg hadde vore sterkare i arabisk hadde det vore nyttig å supplera med både regimetru aviser og opposisjonspartia sine aviser som til dømes dei nasseristiske *al-‘Arabi* og *al-Karama*.

Eg har brukt forskningslitteratur for å gjera reie for historisk og politisk kontekst.

Transkribering og oversetting

Arabiske eigennamn som er allment kjende, som Gamal Abd al-Nasser, har eg skrive på den måten som er vanleg å skriva dei på i vestleg faglitteratur. Arabiske namn og uttrykk som er mindre kjende har eg transkribert etter standarden til *International Journal of Middle East Studies*, einaste unntaket er at eg stort sett har brukt «g» i staden for «j» for bokstaven «jim» (ج) sidan det er eit karakteristisk trekk ved egyptisk uttale. Eg har av praktiske grunnar en del gonger sett bort frå «sol-bokstavane» når eg har transkribert arabiske ord, altså sett bort frå at i ein del tilfelle blir bokstaven *l* i bestemt artikkel *al-* i uttale assmiliert med neste bokstav, som *ash-shams* (sola), ikkje *al-shams*. Der det finst ein vanleg norsk eller engelsk skrivemåte på namn på parti og organisasjonar, t.d. National Democratic Party (NDP), har eg brukt denne, elles har eg brukt arabisk namn.

Eigen ståstad

Eg blei kjent med Kifaya då eg som politisk aktivist i palestinarørsla i Noreg deltok på *3rd Cairo Conference, International Campaign against US and Zionist Occupation* i mars 2005. På denne konferansen var Dei muslimske brørne og Kifaya dei mest synlege rørsle. Det politiske engasjementet mitt har vore ein viktig grunn for val av tema på oppgåva. Delvis er det ein fordel fordi eg allereie då eg starta arbeidet med oppgåva hadde kontakt med informantar og ein viss oversikt over den politiske situasjonen i Egypt. Delvis kan det vera ein ulempe, eg identifiserer meg sjølv sagt meir med nokre delar av rørsla enn andre, og kan på den måten har framstilt situasjonen skeivt. Eg meiner likevel at det at eg har vore medviten på min eigen ståstad har gjort at eg har klart å gje ein balansert gjennomgang og drøfting.

Oppgåva er i Midtausten og Nord-Afrikakunnskap, altså eit tverrfagleg områdestudium. Det har gitt meg stor fridom til å trekka vekslar på ulike disiplinfag, og til å leggja vekt på dei empiriske kunnskapane studiet og feltarbeidet har gitt meg. Teoretisk har eg trekt vekslar på statsvitskap og sosiologi, mens framstillinga av tidsperiodar er meir i historietradisjonen. Ulempen med den tverrfaglege innrettinga er at oppgåva manglar den disiplinfaglege forankringa ei oppgåve i dei same faga ville hatt, men fordelene er moglegheiten til fordjuping i empirien.

Oversikt over oppgåva

Kapittel 2 presenterer det teoretiske rammeverket for oppgåva: Definisjonar og teori om sivil samfunn og demokratisering, og teori om sosiale rørsler. Dei neste to kapitla viser den historiske bakgrunnen for at Kifaya blei oppretta i 2004. Kapittel 3 er ein historisk gjennomgang av forholdet mellom frivillige organisasjonar og regima i Egypt. Kapittel 4 tek føre seg forløparen til Kifaya, antikrigsrørsla og solidaritetsrørsla med Palestina på starten av 2000-talet, då ein gjekk frå ei rørsla om utanrikspolitiske spørsmål til ei rørsla som kravde demokrati i Egypt. Kapittel 5 tek føre seg kven som står bak Kifaya, og drøftar kva som er nytt med rørsla. Kapittel 6 og 7 gjer reie for og analyserer Kifaya si rolle i folkerøystinga, presidentvalet og parlamentsvalet i 2005. Kva val tok rørsla, og korleis fungerte dei vala? Kapittel 8 drøftar Kifaya opp mot dei teoretiske problemstillingane frå kapittel 2, kapitlet legg spesielt vekt på å analysa Kifaya i forhold til teoretiske omgrep om sosiale rørsler.

Kapittel 2: Sivilt samfunn og demokratisering

For å svara på den første problemstillinga, *kva er Kifaya*, treng eg teoriar om frivillige organisasjonar og sosiale rørsler, korleis dei oppstår og korleis dei får gjennomslag. Teoriane om *social movements* kan hjelpa til å stilla problemstillingar som kvifor Kifaya oppstod, kva som var spesielt med handlemåtane til organisasjonen, og korleis handlemåtane fungerte i det egyptiske samfunnet, og kva symbol organisasjonen nytta for å mobilisera.

For å svara på den andre problemstillinga, i kva grad Kifaya har lukkast i prosjektet sitt med å endra egyptisk politikk i meir demokratisk retning, treng me ein definisjon på demokrati og demokratisering, altså kva er målet Kifaya skulle lukkast i forhold til. Lokale forhold er også viktige, er demokrati noko anna i den arabiske verda enn i andre deler av verda? Teoriar om samanhengen mellom sivilt samfunn og demokratisering kastar lys over i kva grad det sivile samfunnet *kan* spela ei rolle for demokratisering. Skapar eit sivilt samfunn demokratisering i seg sjølv, eller er det avhengig av kva som er måla til aktørane i det sivile samfunnet? Kva rolle ein meiner det sivile samfunnet har i demokratisering er òg sentralt for korleis ein definerer demokrati.

Det sivile samfunnet

Det er fleire tankemåtar om det sivile samfunnet. Statsvitaren Jean Grugel trekk opp to hovudretningar, den liberale og den radikale, der det liberale perspektivet ser på det sivile samfunnet som eit gode i seg sjølv, mens det radikale perspektivet legg vekt på klassekamp innafor det sivile samfunnet (Grugel 2002:94).

Det liberale perspektivet: Det sivile samfunnet som ein gode

Almond m. fl. skriv at det sivile samfunnet er: «a society in which people are involved in social and political interactions free of state control or regulation». Dei fortset med å beskriva det sivile samfunnet som ein stad for læring, der grupper i utvikla land kan læra grupper i utviklingsland, og der folk med færre ressursar kan læra å uttrykka og delta i politikk. Dei meiner difor at: «an active public involved in a diversity of interest groups provides a fertile ground for the development of democratic politics». Dei slår fast at det er ein umiddelbar trong i mange utviklingsland for å utvikla eit sivilt samfunn av medlemsorganisasjonar (*associational groups*) for å involvera borgarane i den politiske prosessen og representera interessene deira viss demokratiskeringa skal ha nokon sjanse for å oppnå suksess (Almond m.fl. 2006:68-69).

Larry Diamond blir plassert av Grugel som ein vidareførar av den liberale tradisjonen (Grugel 2002:93). Diamond (1994:5) definerer sivil samfunn som:

the realm of organized social life that is voluntary, self-generating, (largely) self-supporting, autonomous from the state, and bound by a legal order or set of shared rules. It is distinct from «society» in general in that it involves citizens acting collectively in a public sphere to express their interests, passions, and ideas, exchange information, achieve mutual goals, make demands on the state, and hold state officials accountable. Civil society is an intermediary entity, standing between the private sphere and the state. Thus it excludes individual and family life, inward-looking group activity (e.g., for recreation, entertainment, or spirituality), the profit-making enterprise of individual business firms, and political efforts to take control of the state.

Det liberale synet blir kritisert av andre retningar for å ikkje ta nok omsyn til makt (Grugel 2002:94). Det ser på all aktivitet i det sivile samfunnet som ein gode. Som Diamond fortset med, så ser han på rolla til det sivile samfunnet som både å utfordra staten, men òg å legitimera han (ibid):

Actors in civil society need the protection of an institutionalized legal order to guard their autonomy and freedom of action. Thus civil society not only restricts state power but legitimates state authority when that authority is based on the rule of law.

Det radikale perspektivet: Det sivile samfunn som kamparena

Det radikale perspektivet er merksame på maktforhalda i det sivile samfunnet. Dei legg vekt på at ulik fordeling av ressursar, kunnskap og sjølvtrillit gjer at folk i ulik grad kan delta i det sivile samfunnet. Dei ser på det sivile samfunnet som ei kraft til å utfordra staten, i staden haldninga til det liberale perspektivet, at det sivile samfunnet skal balansera og setta grenser for staten (Grugel 2002:94-95).

Den marxistiske teoretikaren Antonio Gramsci har sett på det kapitalistiske samfunnet som ein vev av forhold mellom dei to dominerande klassene, borgarskapen og arbeidarklassen. Det sivile samfunnet er dei områda av samfunnet der det ikkje er tvang (*coercion*), i motseiing til det politiske samfunnet, som er området for dei politiske institusjonane, og for kontroll og maktbruk (Simon 1991:71). Det sivile samfunnet definerte han òg som det som er utfor staten, det vil seie alle dei private, frivillige organisasjonane slik som fagforeiningar, politiske parti, kyrkjer, nabolagsorganisasjonar og veldedige organisasjonar (Simon 1991:18). Gramsci

skildra det sivile samfunnet som ein kamparena der den herskande klassen og dei underordna klassane kjempa om hegemoni (Simon 1991:23-24).

Iris Marion Young (1999:147) legg vekt på at organisasjonar i det sivile samfunnet like gjerne kan gjera at grupper trekk seg tilbake for å ikkje måtta forholde seg til dei politiske og økonomiske problema resten av samfunnet har. Ho seier at det sivile samfunnet kan gjera at folk får meir kontroll over sin eigen kvardag, men at det ikkje er ein nødvendig, eller den einaste konsekvensen av at folk organiserer seg (ibid:150).

Definisjonar av demokrati

Definisjonen av demokrati får konsekvensar for kva ein ser på som demokratisering. La oss difor sjå på nokre definisjonar frå dei ulike retningane. Almond m.fl. (2006:27) frå det liberale perspektivet definerer demokrati som:

a political system in which citizens enjoy a number of basic civil and political rights and in which their most important political leaders are elected in free and fair elections and accountable under a rule of law.

Dette er altså ein definisjon som legg vekt på prosedyre, at det skal finnast rettar til å stifte konkurrerende politiske parti, at det skal finnast fritt massemedia og representative forsamlingar (ibid).

Eit radikalt perspektiv vil ha ein meir omfattande definisjon av demokrati, og kritiserer denne prosedyrebaserte definisjonen av demokrati for å berre vera eit måte der folket som konsumentar kan velja mellom ulike elitegrupper. Cohen og Arato (1994:5) kritiserer ein slik prosedyrebasert definisjon for å handla om forhandlingar, konkurranse, tilgang og ansvarlegheit, omgrep som høyrer heime i marknadstenking, ikkje i tankar om medborgarskap.

Samanhengen mellom sivilt samfunn og demokratisering

Teoriar om sivilt samfunn handlar mellom anna om det demokratiserende og regimeendrande funksjonen til det sivile samfunnet. Den liberale tradisjonen og den radikale tradisjonen skil seg her, som ein konsekvens av det ulike synet på sivilt samfunn generelt.

Den liberale skulen

Det sivile samfunnet blir av den liberale skulen sett på som drivkrafta for demokratisering. Kor mange NGOar (Non Governmental Organisations) det finst i eit land blir sett på som ein indikator på kor demokratisk landet er. Eit svakt sivilt samfunn vil i denne teoretiske retninga innebera eit tynt demokrati med låg deltaking, og der staten ikkje føler seg forplikta til å høyra på samfunnet (Grugel 2002:115).

I følge Diamond (1994:7-14) har det sivile samfunnet fleire demokratiske funksjonar: Det sivile samfunnet set grenser for statleg makt og underlegg styresmaktene offentleg granskning. Det skaper ein arena der innbyggjarane kan delta i frivillige samanslutningar, noko som aukar demokratisk medvitenheit og evner. Det gjev eit rom for utvikling av demokratiske verdiar slik som toleranse, moderasjon og vilje til kompromiss. Det skaper andre kanalar enn parti for aggregering og representasjon av interesser. Det skaper moglegheiter for deltaking i lokalstyre. Det kuttar gjennom seksjonelle interesser og dempar politisk konflikt. Det rekrutterer nye politiske leiarar. Det stiller valobservatørar som ikkje deltar i valet, og som kan hindra juks og overvaka reformar i nye demokrati. Det spreier informasjon, og motseier offentleg informasjon om nødvendig. Det stiller ressursar for å utføra økonomisk reform, og minskar byrden til staten.

Diamond legg altså vekt på konfliktdempande faktorar og verdiar som viktige i demokratisering, og legg ikkje vekt på at det sivile kan ha interesser ut frå felles bakgrunn, som klasse, eller at det kan vera maktkampar inannfor og mellom grupper i det sivile samfunnet, han seier helt motsett at det sivile samfunnet kuttar gjennom seksjonelle interessar.

Den radikale skulen

Den radikale skulen er samd i at det sivile samfunnet betyr noko for demokratisering, men det viktige for funksjonen det sivile samfunnet har, er kven deltakarane er. Young (1999:149) kritiserer dei som berre ser på sivilt samfunn som demokratiserande for å ikkje ta hensyn til at mange organisasjonar er hierarkiske og autoritære, og at organisasjonar som er stifta for å fremja demokrati faktisk i større grad enn myndigheiter står i fare for å bli tatt over av autokratar.

Den radikale skulen legg vekt på maktforholda i det sivile samfunnet. Underordna grupper må ha tilstrekkeleg med ressursar for å kunna spela ei viktig rolle i det sivile samfunnet, og

dermed òg i forhold til staten. Demokratisering blir definert som ei hending der underordna sosiale grupper får auka tilgang til staten. Dette inneber at ein demokratisk stat hevdar å representera heile samfunnet, og handla på vegne av det. Staten kan ikkje lengre opent og direkte berre vera eit instrument for å beskytta den herskande klassen. Konklusjonen er at for å analysa det demokratiske potensialet til det sivile samfunnet er det viktig å identifisera kven som er aktive i det sivile samfunnet (Grugel 2002:92ff).

Den arabiske verda har vore prega av autoritære regime, og det er viktig å sjå på konkrete erfaringar med demokratisering regionalt og i Egypt. Bahgat Korany og Paul Noble skil mellom *liberalisering* og *demokratisering*, der dei definerer liberalisering som institusjonalisering av sivile og politiske rettar, mens demokratisering meir handlar om grad av politisk deltaking frå borgarane, moglegheiten til å halda dei styrande ansvarlege for handlingane sine, og moglegheit for å skifta ut makthavarane (Korany og Noble 1998:1). Det er ein nyttig måte å skilja mellom den radikale og den liberale skulen sitt syn på demokratisering. Korany og Noble brukar den arabiske termen *ta 'addudiya* (fleirpartiisme), om dei arabiske landa der ein har fleirpartival, men der det demokratiske innhaldet i systemet ikkje finst (ibid.:3-4).

Korany skriv at det er tre hindringar for at Egypt skal gå frå *ta 'addudiya* til demokratisering. Den første er svakheita til dei politiske partia, både regjeringspartiet og opposisjonspartia. Den andre er den politiske apatien, og den tredje er at «folk på gata» må sjå at demokratisering er viktig for å handtera alvorlege sosioøkonomiske problem som inntetsforskjellane og arbeidsløyse (Korany 1998:62). Dette er utfordringar Kifaya har måtta forholde seg til.

I denne oppgåva vil eg bruka element frå både det radikale og det liberale perspektivet. Eg vil både sjå på krav frå Kifaya i forhold til valsystem og maktfordeling, og kva reformar som har skjedd i Egypt i forhold til valprosedyre, altså det Korany og Noble kalla liberalisering. Men eg vil også vera merksam på maktforhold i opposisjonsrørslene i Egypt og spesielt i Kifaya, og eg vil sjå på kva innverknad initiativa frå opposisjonsrørslene har hatt for at vanlege folk skal ha påverknad på egyptisk politikk, altså om Kifaya har bidratt til demokratisering i følgje definisjonane til Korany og Noble.

Det sivile samfunnet har til no i kapittelet blitt omtala som noko konstant. Men ein viktig del av teoriane om korleis grupper av folk kan skapa endring er teoriane om korleis folkeleg protest går i bølger, om korleis sosiale rørsler veks og fell.

Folkeleg protest og sosiale rørsler

Sosiologen Sidney Tarrow har laga ein teoretisk modell for å forklara folkeleg protest, korleis det oppstår og kva som er vilkåra for at det skal utvikla seg til å bli ei folkeleg rørsle. Folkeleg protest har eksistert til all tid, men det er først i moderne tid ein får sosiale rørsler (Tarrow 1998:9, *mi utheving*):

[C]ontentious politics is triggered when changing political *opportunities* and *constraints* create incentives for social actors who lack resources on their own. They contend through known *repertoires* of contention and expand them by creating innovations at their margins. When backed by dense social networks and galvanized by culturally resonant, action-oriented *symbols*, contentious politics leads to sustained interaction with opponents. The result is the *social movement*.

Dei sosiale og politiske faktorane folk opplever gjev handlingsrom (*opportunities*) for – og restriksjonar (*constraints*) på kollektiv handling, og dimes for sosiale rørsler. Endringar i politiske og sosiale forhold, som auka tilgang til innflytelse eller endring av alliansar, kan gje større handlingsrom. Ei rørsle kan òg gje større handlingsrom for andre aktørar, fordi ho skaper nye alliansar, viser nye handlemåtar, eller opnar tilgang til nye kanalar for nye grupper (Tarrow 1998:71ff). Bølgjene i folkeleg protest, protestsyklusane (*cycles of contention*), kjem av endringar i handlingsrommet og restriksjonane, både skapt av rørsle sjølv, av handlingsrommet ho gjev seg sjølv og andre, og i sin tur handlingsrommet som eliten får (Tarrow 1998:7).

For at det i eit gitt handlingsrom skal oppstå ei folkeleg rørsle må det finnast folk som kan brukte kjende handlemåtar (*repertoire*) og utvikla desse. Handlemåtane til rørsle avhengjer av fleire forhold, og kan delast i tre hovudtyper: «The repertoire of contention offers three basic types of collective action: violence, disruption and convention» (Tarrow 1998:104). Vald (*violence*) er i følge Tarrow den enklaste handlemåten å starta, men ein handlemåte som under vanlege forhold er vanskeleg å få med mange på. Konvensjonell protest (*convention*) har den fordelen at det bygger på rutiner som folk forstår, og som elitane vil godta, og ofte leggja til rette for, noko som gjer handlingsformane vanlege men lite farlege for styresmaktene. Utfordrande handlingar (*disruption*) er den sterkaste handlemåten, fordi: «[It]

breaks with routine, startles bystanders, and leaves elites disoriented, at least for a time.» (Tarrow 1998:104). Disse handlemåtene trappar opp konfliktnivået fordi makthavarane ikkje veit korleis dei skal respondera, og handlemåtene blir difor oppfatta som trugande og utfordrande.

Handlemåtene, og måtene dei blir oppfatta på, er i endring. Nokre endringar kjem av at miljøet har endra seg, t.d. har mobiltelefon ført til SMS-mobilisering, og bruk av streik har i nokre land gått frå å vera ei ulovlig og utfordrande handling til å vera institusjonalisert i avtalar mellom arbeidstakarorganisasjonar og arbeidsgjevar. Tarrow (1998:101) finn fire måtar handlemåtene endrar seg på: handlemåtar som før har blitt sett på som utfordrande blir institusjonalisert (*institutionalization of contention*), handlemåtene blir vidareutvikla (*innovation at the margins*), ein får taktisk samhandling med politiet eller andre aktørar (*tactical interaction*), og ein kan få paradigmeskifte i bruk av handlemåtar (*paradigmatic change*). Det er nyttig å sjå på endringar i handlemåtar for å finna ut korleis rørsle endrar seg .

For å kunna mobilisera må sosiale rørsler kunna ramma inn (*frame*) budskapet sin. Rørslene ynskjer å erstatta eit dominerande system av oppfatningar som legitimerer status quo med eit alternativt system av oppfatningar som er posistivt til kollektiv handling for å endra samfunnet. Rørslene står i eit dilemma mellom å bruka nedarva symbol som er kjende, men som fører til passivitet, og nye som er spanande, men som kan kjennast for framande til at dei mobiliserer til handling (Tarrow 1998:106ff).

Tarrow (1998:110) beskriv fire måtar rørslene rammar inn budskapet sin. Dei tre første er ei tilpassing av eksisterande rammer, ved at ein koplar eksisterande kulturelle innrammingar til saka (*frame bridging*), ved at ein forsterkar eller klargjer ei innramming for ei spesiell sak (*frame amplification*), eller ved at ein utvidar innramminga til å dekkja meir (*frame extention*). Den fjerde måten, omforming av innramminga (*frame transformation*) er den viktigaste innrammingsmåten for rørsler som ynskjer substansiell sosial endring.

Fleire, som Grugel (2002:96-98) har oppsummert omgrepa til Tarrow til ein modell for analyse. Operasjonaliseringa av teoriane til Tarrow i denne oppgåva er etter modellen frå hovudfagsoppgåva til Tarjei Vågstøl (2007) om den norske solidaritetsrørsle for Palestina. Vågstøl har i oppgåva si bruka teoriane til Tarrow for å drøfta problemstillinga si om korleis palestinarørsle organiserte seg, og kva strategiar dei valde for å vinna oppslutning. Sjølv om palestinarørsle på grunn av storleik og mål strengt tatt ikkje passar heilt inn i definisjonen av

sosiale rørsler, fungerte omgrepsapparatet frå Tarrow som ei ramme for å visa vilkår og handlemåtar for palestinarørsla, og forklara kva som førte til endringar i dette. Det kan også diskuterast om Kifaya passar inn i definisjonen av sosial rørsle, noko eg kjem tilbake til i siste kapittel, men oppgåva til Vågstøl viser at omgrepsapparatet også kan brukast på organisasjonar som fell delvis utanfor definisjonen.

Omgrepa til Tarrow er nyttige for å svara på begge problemstillingane, altså kva er Kifaya og fungerer Kifaya demokratiserande for det egyptiske sivile samfunnet. Gjennom å sjå på handlemåtane og innrammingane Kifaya bruker, og endringane i dei, kan ein finna ut kva Kifaya er. Gjennom å sjå på handlingsrommet og protestsyklusen ser ein om og i så fall korleis Kifaya skaper handlingsrom for fleire, altså om og korleis rørsla fungerer demokratiserande. Om og korleis rørsla fungerer demokratiserande avhenger av definisjonen av demokrati, og i oppgåva brukar eg fleire definisjonar på demokrati som målestokk.

Kapittel 3: Makthavarar, NGOar og opposisjon i Egypt

Egypt har blitt kontrollert av andre makter gjennom store deler av historia si, frå libyarane, etiopiarane, assyrarane, persarane, grekarane og romarane som kontrollerte Egypt etter tur. I 639 kom Egypt under det muslimske kalifatet. Sjølv om Egypt aldri var ein formell koloni har både Frankrike og England hatt sterke interesser i landet, og i dag er Egypt tett knytt til USA gjennom bistand og politisk samarbeid. På den andre sida har dei Egyptiske statsleiarane hatt ambisjonar om sjølvstyre, og statsgrensene til landet er i tråd med historiske landegrenser, til forskjell frå andre statar i området som blei oppretta i mellomkrigstida etter osmanriket fall.

Dette kapittelet tek føre seg forholdet mellom regima og det sivile samfunnet i Egypt dei siste to hundre åra. I denne perioden har forholdet vore prega av regima sine forsøk på å kontrollera og kooptera det sivile samfunnet. Det sivile samfunnet på si side har hatt ulike motstrategiar for å hindra dette. Perioden er her delt i fire bolkar, der den første er perioden frå Muhammad Ali til maktovertakinga av dei frie offiserane i (1805-1952), den andre styret til Gamal Abd al-Nasser og dei frie offiserane (1952-70), den tredje er styret til Anwar Sadat (1970-81) og den fjerde perioden er styret til Hosni Mubarak (1981-). Periodiseringa er etter makthavarar, fordi makthavarane har hatt ulike strategiar for å halda på makta og hindra det sivile samfunnet i å få handlingsrom. Den eigne evna det sivile samfunnet har for å skapa seg handlingsrom på trass av restriksjonane kjem tydelegast fram dei siste periodane, under Sadat og Mubarak.

Muhammad Ali og modernisering

Muhammad Ali (1805-48) vert rekna som grunnleggjaren av det moderne Egypt. Muhammad Ali styrte Egypt som guvernør på vegne av osmanarane, den dominerande makta i regionen, men oppnådde etter kvart høg grad av autonomi. Ali bygde ein sterk nasjonal hær, bygde industri, vestleggjorde det tradisjonelle utdanningssystemet og introduserte vestleg vitskapleg kunnskap og teknologi. Under Muhammad Ali blei det laga eit sterkt og sentralisert statsbyråkrati.

Moderniseringa av hæren, og trongen til å importera varer førte til massiv omlegging i landbruket til produksjon bomull som *cash-crop*, altså avling for eksport. Den egyptiske økonomien blei med den auka eksporten og importen meir og meir integrert i verdsøkonomien.

Muhammad Ali støtta ikkje styret sitt på ein lokal borgarskap eller på *ulema* (religiøse leiarar), men derimot på utanlandsk borgarskap frå Europa og Levanten som fekk dei fleste høgare stillingane i byråkratiet. Leiarane i hæren hans var av tyrkisk-tsjerkessisk ætt. I tillegg skapte landreformer ei ny landeigarklasse med røtter frå Tyrkia. Opninga av den egyptiske økonomien for den vestlege verda førte til at dei blei veldig sårbare for endringar i politikk frå imperialismaktene, og denne situasjonen forverra seg under etterfølgjarane hans, Abbas og Isma'il. Europeiske makter fekk stadig meir kontroll over politikken i Egypt, frå London-avtalen i 1840 som sette grenser for den militære ekspansjonismen til Muhammad Ali, innblanding i styringa på grunn av finanskrisa under Isma'il (1863-79), til ei «blanda regjering» i 1878 med to europeiske ministrar og nesten fullstendig kontroll av *Suez Canal Company* frå britisk og fransk side. Den vestlege kontrollen nådde toppunktet då britane brukte eit folkeleg opprør til å invadere og okkupere Egypt i 1882.

Egypt hadde tidleg forsøk med nasjonalforsamling, delegatforsamlinga *maglis shûrâ an-nuwâb* som Isma'il samla for første gong i 1866, og som han deretter kalte inn etter eige behov. Delegatforsamlinga bestod hovudsakleg av landeigarar, men dei blei for det meste brukt for å legitimere avgjerslene Isma'il allereie hadde tatt (Schölch 1974:3-4). Britane erklærte i 1922 at Egypt skulle vera formelt uavhengig, og arbeidet starta med å laga ei grunnlov og oppretta eit parlamentarisk system inspirert av det belgiske. I grunnlova av 1923 blei det lagt opp til eit parlament med to kammer, der underhuset var vald av folket. Egypt blei eit kongedømme, der kongen fekk halda på vide rettar, mellom anna retten til å utnemna statsminister, oppløysa regjeringer og oppløysa eller forlenga parlamentet. Effekten av grunnlova var at kongen kunne hindra regjeringer i å fortsetta å styra, men han kunne ikkje halda dei regjeringene han sjølv ville ha ved makta med mindre dei vann eit val, eller at han sjølv styrte utan regjering. Det var difor naudsynt for kongen å endra grunnlova for å sikra at han fekk lojale regjeringar. Nye reglar for kven som kunne røysta blei innført i 1930. Reglane var mellom anna at veljarane måtte kvalifisera seg finansielt og utdanningsmessig, og det var restriksjonar på kven som kunne stilla til val i rurale strøk. Desse endringane måtte reverserast i 1935, men viser korleis kongen fortsatt manipulerte lovverket for å halda kontroll. Valet i 1938 var dermed etter 1923-grunnlova, men valet blei fiksa sånn at kongen fekk ei regjering etter sitt ynske (Yapp 1996:52-53).

NGOar under Muhammad Ali og under britisk styre

Under Muhammad Ali tok staten einansvar for styringa av heile økonomien, det vil sei at dei oppløyste organisasjonar som handtverks- og handelslaug, sufiordnar, sosiale organisasjonar for religiøse minoritetar og semi-kollektivistiske organisasjonar på landsbygda. I fleire hundre år hadde desse organisasjonane i det sivile samfunnet fungert som administrative lekkjer mellom folk og styesmaktene. Organisasjonane hadde òg økonomiske og sosiale funksjonar i samfunnet, som å tilby sosiale tenester, eller å fungera som meklarar i usemjer. Etter at organisasjonane var oppløyste prøvde staten å ta over funksjonane dei hadde fylt (Abdelrahman 2004:87-88).

I denne perioden kom dei første moderne folkelege organisasjonane til, organisert på grunnlag av etnisitet og religion. Dei nye organisasjonane blei bygd etter vestleg modell, og muslimske og koptiske organisasjonar blei bygd som ein reaksjon på europeiske og amerikanske filantropiske organisasjonar som ofte hadde som mål å konvertera egyptarar. Den første egyptiske organisasjonen av denne typen var *the Greek Charity Association* som blei grunnlagt i Alexandria i 1821.

Kampen mot britisk okkupasjon førte til aktivisering og politisering av samfunnet, og dei sosiale og folkelege organisasjonane blomstra etter århundreskiftet. Dei var ofte oppretta som ein reaksjon til utanlandsk innblanding, og dei forsøkte å skapa eit alternativt ideal til den vestleggjorte livsstilen som auka i omfang (Abdelrahman 2004:123ff). Dei folkelege rørslene i første halvdel av det tjuande århundret var eit uttrykk for voksteren til dei politiske rørslene, men førte òg til fleire rørsler som ikkje var knytt til nokon politisk tendens, der ei av dei viktigaste var *Samfunnet av muslimske brør* (Dei muslimske brørne/Muslimbrørne). Dei muslimske brørne blei oppretta i 1928 og bestod av ulike lokalorganisasjonar som hadde til hovudoppgåve å tilby moderne muslimar alle dei sosiale tenestene dei trengte. Slik skulle dei sleppa å basera seg på hjelp frå styresmaktene. Målet for organisasjonen var å få politisk makt gjennom å endra samfunnet ved ein gradvis prosess, og suksessen dei har hatt i å gje folk velferdstilbod har nok vore ein av grunnane til at dei har blitt sett på som ein trussel mot statshegemoniet. Dei fleste ikkje-religiøse gruppene fann politiske parti mest formålstenelege for å gjennomføra programma sine, men ein del arabiske nasjonalistar etablerte sine egne sosiale organisasjonar i staden (Abdelrahman 2004:125).

Regima som styrte prøvde å underleggja dei frivillige organisasjonane statleg kontroll for å kontrollera nasjonalismen og religiøsiteten dei representerte. I 1924-grunnlova var frivillige

organisasjonar lovlege og regulerte. Lovreguleringa førte til ei auke i talet på organisasjonar, men var òg eit forsøk på å kontrollere kva type arbeid dei kunne driva med (Abdelrahman 2004:124,126). *Ministry of Social Affairs* blei oppretta i 1939, og i 1945 fekk dei nye moglegheiter til inngripen ovanfor dei frivillige organisasjonane. Dei viktigaste maktmidla ministeriet hadde etter denne lova var at dei måtte gje nye organisasjonar lisens for å driva, og dei kunne oppløysa organisasjonar som brøyt visse reglar. Oppløysing av organisasjonane kunne skje viss dei var skulda for å driva illegal aktivitetar, eller viss dei ikkje kunne eller ville visa fram budsjett og rekneskap, referat frå styremøte, medlemslister osb. Kriteria for å nekta registreringa av ein frivillig organisasjon var mange, til dømes kunne ikkje personar som var dømt av ein domstol stifta ein organisasjon. Avgjerslene om å oppløysa organisasjonar kunne ankast i ein domstol.

Føresetnadane for den vidare kontrollen av organisasjonslivet som kom under seinare regime blei altså lagt under dei såkalla liberale regima som styrte under britisk kontroll fram til 1952. Forfølgjinga av velferdsorganisasjonane til Dei muslimske brørne auka faktisk markant i 1951, då religiøse velferdsorganisasjonar blei plassert under innanriksministeriet. Det var fordi Dei muslimske brørne brukte oppslutninga si til å støtta Dei frie offiserane, ei gruppe som etter maktovertakinga ikkje kom til å oppheva restriksjonane til sine tidlegare støttespelarar (Abdelrahman 2004:126-28). Dei muslimske brørne var på det tidspunktet den største organisasjonen i Egypt med 5 000 000 medlemmar og mange fleire sympatisørar. Deler av brorskapen utvikla seg til å bruka valdelege middel, og det var nok òg grunnen til at styresmaktene prøvde å stoppa aktivitetane deira (Cleveland 2000:294-95).

Gamal Nasser – kooptering og maktbruk

Gamal Abd al-Nasser (1954-70) kom til makta gjennom eit folkeleg støtta kupp i 1952 saman med ei gruppe offiserar, kalla «Dei frie offiserane». Offiserane var skuffa over tapet i krigen mot Israel i 1948, og over kongen og regjeringa sine manglande evner til å få til sjølvstyre frå britane. Offiserane hadde eit program for reform og sosial rettferd, men det var lite konkretisert. Manar Shorbagy oppsummerer ideologien som: «the promises of development, the enhanced national pride, and the achievement of the Arab unity, all wrapped up in the leadership of a highly charismatic leader» (Shorbagy 2007:179).

Då dei tok over makta erstatta dei kongedømmet med presidentstyre, kutta banda til britane, oppheva 1923-grunnlova, oppløyste parlamentet og forbaud alle politiske parti (Cleveland 2000:296ff). Dei frie offiserane innførte president som statsoverhovud staden for konge og

den nye grunnlova la mesteparten av makta i hendene på presidenten. Prinsippa for presidentval har var ganske uendra frå då fram til endringane våren 2005. I følge artikkel 76 i grunnlova blei ein presidentkandidat lagt fram for parlamentet, og der måtte han få fleirtal. Parlamentet sin kandidat blei så lagt fram for folkerøysting (Kassem 1999:33). Den første midlertidige konstitusjonen av 1953 gav «the «leader of the Revolution» the power to take any steps deemed necessary in order to protect it», og deretter kom det fem konstitusjonar laga av Nasser for å institusjonalisera personifisert autoritært styre (Kassem 1999:32). Nasser starta bruken av å erklæra unntakstilstand ved hjelp av unntakslovene, og styrte under unntakstilstand frå 1956-1963, og frå 1967 og framover. Unntakstilstanden opna for at presidenten kunne innføra restriksjonar på mellom anna rørslefridom og forsamlingsrett (Kassem 1999:37). Partipolitikk var ikkje lov under Nasser, i 1953 blei alle parti oppløyste med grunngjevinga at partikonfliktar i den liberale perioden hadde splitta nasjonen og svekka han innanfrå. Det einaste lovlege partiet var det statsberande partiet, under Nasser heitte det først frå 1953 Liberation Rally, frå 1958 National Union og frå 1962 Arab Socialist Union (Wickham 2002:29). Frå midten av 50-talet blei alle dei uavhengige politiske gruppene som fanst forbodne, og staten tok kontroll over offentlege institusjonar som universitet, skular, media og moskear, for å hindra at opposisjonen fekk delta i ålmenta (Wickham 2002:22-23).

Den viktigaste folkelege rørsla var Dei muslimske brørne, og det nye regimet torde ikkje utfordra dei i starten, men prøvde i staden å kooptera dei inn i regimet, mellom anna gjennom å tilby dei tre ministerpostar. Då brorskapen avslo tilbodet blei dei forbodne òg, og etter at dei fekk skulda for mordforsøket på Nasser i 1954 blei dei brutalt undertrykte. Nasser brukte mordforsøket til å overta presidentmakta. Den brutale maktbruken og undertrykkinga av brorskapen skada den moderat islamistiske organisasjonen, og førte til framvoksteren av radikale islamistiske grupper som erklærte krig mot regimet (Kassem 2004:138-40).

Dei frie offiserane hadde eit program for nasjonalisering, landreform og industrialisering gjennom offentleg investeringar i tungindustri, sentral planlegging, og vektlegging av utdanning og sosial velferd. Reformane mangla ein klår ideologisk forankring, og bar preg av å vera eksperiment. Eit døme er landreformane: land blei omfordelt frå dei største gardane, men dette var til fordel for dei mellomstore landeigarane, og ikkje for det store fleirtalet av landarbeidarar og leigebønder. Dessutan fortsette ein del av dei store eigedommane i praksis udelte i dei store landeigarfamiliene, sjølv om eigedomsretten blei fordelt på fleire familiemedlemmar. Utdanningsreformen fekk òg konsekvensar som ikkje var planlagte.

Utdanna ungdom frå den lågare middelklassen i byane fekk ein uproporsjonalt stor del av statsressursane, fordi dei blei sett på som strategisk viktige for å hindra oppbygging av opposisjon. Mellom anna blei høgare utdanning meir tilgjengelig på bekostning av grunnskoleutdanning, og mat, energi, helse og bustad i urbane strøk blei subsidiert. I 1961 fekk alle med ein universitetsgrad rett på jobb i staten. Desse godane var kostbare å oppretthalda, men viste seg svært vanskelege å trekka tilbake (Abdelrahman 2004:91-92, Wickham 2002:23).

Ekspansjonen av statsapparatet som følgde av reformane fekk to konsekvensar. For det første utviklinga av ein ny del av herskarklassen: borgarskapen som jobba i statsbyråkratiet. For det andre førte det til undertrykking av sosiale og politiske rørsler, og at frivillige organisasjonar berre blei ein del av statsbyråkratiet (Abdelrahman 2004:93). Alle frivillige organisasjonar og velferdsorganisasjonar var underlagt lov 32 av 1964. Dei måtte registrera seg og verksemdsområdet deira hos Ministry of Social Affairs. Lova blei oppdatert i 2002, men omtrent dei same restriksjonane gjeld framleis (Abdelrahman 2004:121-22). Reguleringa var ei fortsetjing av lovene og strukturane som fanst frå før 1952, men politikken til Nasser var meir medviten og del av eit større prosjekt for å organisera organisasjonar i det sivile samfunnet gjennom korporatistiske liner (Abdelrahman 2004:126-28).

Det nye regimet brukte ein splitt og hersk-politikk for å trygga kontrollen sin: dei brukte folkeleg støtte for å undertrykka borgarskapen, samtidig som dei brukte makt mot dei delane av dei folkelege rørsleane som nekta å la seg kooptera (Abdelrahman 2004:93). Nasser koopterte leiinga i det viktige religiøse al-Azhar-universitetet, for å bruka støtten frå dei religiøse lærde til å kontrollera folket. Men lina om å kontrollera al-Azhar blei problematisk for regimet, sidan den statlege kontrollen av denne viktige institusjonen førte til at leiarane der fekk mindre innflytelse på folk (Abdelrahman 2004:95).

Dei egyptiske fagforeiningane, spesielt embetsfagforeiningane som advokatforeininga blei mykje manipulert frå så tidleg som 1952, både gjennom endringar av lovene som regulerer fagforeiningsdrift, men òg gjennom brot på desse lovene frå staten si side. Til dømes tvang regimet embetsfagforeiningane til å utsetja årsmøte og dermed val på leiing i årevis, og i denne perioden blei leiingane utnemnde av regimet sjølv. Desse tiltaka gjorde at fagforeiningane blei reorganisert, og målet frå regimet var å kooptera dei (Abdelrahman 2004:96).

Staten brukte same metode på velferdsorganisasjonane. Lov 32 av 1964, artikkel 8 sa at velferdsorganisasjonar ikkje kunne bli etablert viss lokalsamfunnet ikkje trong tenestene organisasjonen tilbydde, eller viss det fanst andre organisasjonar som hadde same tilbod i det området (Abdelrhman 2004:129). Lov 32 sa òg at frivillige organisasjonar og velferdsorganisasjonar måtte vera medlem i samanslutningar, anten regionalt eller etter spesialisering, men det kunne berre vera ei samanslutning i kvar region eller spesialisering (Abdelrahman 2004:130). Dette er ein måte å kontrollera organisasjonane, fordi staten har ei orsaking for å ikkje godkjenna dei viss dei ikkje oppfører seg sånn som regimet ynskjer, og ein koopterer dei inn i eit hierarki som er statskontrollert.

Opposisjonen kjem til overflata igjen

Politikken med ein populær leiar, maktbruk mot og kooptering av opposisjon, og kooptering av utdanna lågare middelklasse og middelklasse fungerte for å dempa opposisjon i perioden 1954-67, sjølv om gjentekne avsløringar av islamske celler viser at opposisjonen ikkje forsvann heilt (Wickham 2002:23). Men etter at regimet ikkje klarte å oppretthalda dei dyre tiltaka for å inkorporera middelklassen, og i tillegg tapte ein audmjukande krig mot Israel i 1967, kom opposisjonen til uttrykk igjen. Den første store oppstanden var ein spontan demonstrasjon av arbeidarar frå Helwan (ein industri-forstad til Kairo) som protesterte mot den milde straffa ein offiser fekk for etter å ha bli dømt for å vera ansvarleg for tapet mot Israel. Studentar fulgte opp demonstrasjonane, og det var studentdemonstrasjonar utanfor campus for første gong sidan 1954. Det var studentane som fortsette opposisjonen òg, både fordi dei opplevde å mista dei godene dei meinte at var lova dei, og fordi regimet generelt feila den ideologien dei hadde skulert studentane i, i forhold til anti-imperialisme og arabisk sosialisme (Wickham 2002:31-32).

Protestbølgja i 1968-72 var karakteristisk på fleire måtar. Protesten kom når regimet var svakt, på grunn av det militære nederlag, at Nasser døyde i 1970 og Sadat var mindre kjent og karismatisk. Venstresida, både marxistar, nasseristar, kommunistar og uavhengige, var i fronten av den organiserte protesten, mens i både tidlegare og seinare konflikter med regimet er det islamistane som har hatt den leiande rolla. Sekulær nasjonalisme, sosialisme og anti-imperialisme hadde hegemoni i denne perioden, både i den arabiske verda og i tredje verda generelt. Venstreida var ideologisk nærmare regimet enn det islamistane var, og kunne utnytta svakheita til regimet. Den kollektive protesten var dominert av internasjonale spørsmål. Dei viktigaste krava var at ein militært måtte konfrontera Israel og få ein slutt på okkupasjonen av

egyptisk og anna arabisk territorium (Wickham 2002:33-34). Denne protestbølgja kan samanliknast med situasjonen Kifaya blei skapt i, og det er rolla som leiande kraft i ein slik oppreist ein del av Kifaya-leiinga ynskjer at organisasjonen skal spela.

Anwar Sadat – liberalisering?

President Anwar Sadat (1970-81) opna Egypt økonomisk gjennom *infitah* (opna opp)-politikken. Sadat vurderte at for å tiltrekka seg utanlandske investeringar måtte han ha ei viss politisk opning, fordi vestlege land foretrakk å samarbeida med demokratiske regime. Difor opna Sadat for å ha fleire politiske parti.

Økonomisk liberalisering – opning for utanlandske interesser

Infitah-politikken og Camp David avtalen (fredsavtalen mellom Israel og Egypt i 1978) opna Egypt til den internasjonale økonomien. Egypt fekk på starten av 1980-talet 75 prosent av utanlandsk valuta frå olje, overføringar frå egyptarar som jobba i utlandet, Suez-kanalen, turisme og renter. Abdelrahman (2004:99ff) argumenterer for at dei to nye økonomiske kjenneteikna ved Sadat-perioden, rentenistøkonomien til Egypt og den massive bistanden, har hatt særskilt stor innverknad på måten og graden Egypt har blitt integrert i verdsøkonomien og politikken. Ein stat har ein rentenistøkonomi når han hentar mesteparten av inntektene frå olje eller annan «rente», altså råstoffproduksjon som ikkje har nokon særleg kontakt med resten av økonomien, eller direkte overføringar (Crystal1995). Eit viktig kjenneteikn ved rentenistøkonomiar er at inntektene kjem direkte til staten eller styresmaktene har ført til auka byråkrati og at staten har blitt meir sårbar for svingingar i verdsøkonomien enn for interne faktorar. Dette fører til at staten ikkje er avhengig av innanlandske aktørar for inntekter, og dermed ikkje ser det hensiktsmessig i å inkludera innanlandske aktørar i avgjersler.

Geopolitisk plassering, det store folketalet og storleiken på militæret har gjort Egypt til eit viktig land å halda seg inne med. Fredsavtalen mellom Egypt og Israel i 1979 gjorde dei til ei endå viktigare regional stormakt for vesten å ha eit godt forhold til. På 1970-talet skifta Egypt stormaktspolitisk allianse, og gjekk frå å få bistand frå Sovjetunionen til å få bistand frå vestlege land, spesielt USA. Bistanden til Egypt har følgd politiske konjunkturar og ikkje undersøking av bistandsbehov (Abdelrahman 2004:101). Israel har vore det landet som har

fått mest bistand frå USA, med Egypt som nummer to¹. Bistanden har gjort regimet i Egypt svært lydhøyre for ynska frå gjevarane.

Kosmetisk politisk liberalisering – politisert ungdom

Den politiske liberaliseringa starta ved at Sadat opna for å laga ulike politiske plattformer (*manabir*) i den Arabiske Sosialistunionen, og lot plattformane stilla til parlamentsvalet i 1976. Plattformene var høgre, venstre og sentrum, og etter kvart blei det oppretta andre parti. I følgje lova om politiske parti (lov 40 av 1977) så kunne ikkje dei nye partia vera basert på religion, klasse eller region. Dei gamle politiske rørsleane, nasseristane og Dei muslimske brørne blei dermed avskorne frå å stifta parti. Rørsleane blei tolerert, men fekk ingen formell legal status. Den nye partilova hadde mange restriksjonar, og når dei nyoppretta partia brøyt desse fekk dei forbod mot å driva politisk aktivitet, ein skjebne som ramma både venstresidepartiet *National Progressive Unionist Party* (Tagammu') og det liberale høgrepartiet *Hizb al-wafd al-jadid* (Wafd) i 1978. Parlamentet fortsatte difor å vera ein stad for lojal opposisjon, og regjeringspartiet hadde fleirtal (Wickham 2002:65). Når det gjaldt sin eigen posisjon så uttrykte Sadat skepsis mot å styra i meir enn to periodar, og fekk til og med lagt inn ei grense på to periodar i artikkel 77 i grunnlova av 1971. Han skifta seinare meining, og endra lova igjen i 1980 ved hjelp av ei folkerøysting (Kassem 1999:34).

Sadat meinte venstresidegrupperingar og nasseristiske grupperingar var det største trugsmålet mot regimet hans, så han brukte islamistane for å balansera dei. Han starta difor ei forsiktig oppmuntring av islamistiske organisasjonar som Dei muslimske brørne, mellom anna ved å sleppa laus medlemmer som hadde blitt arrestert under Nasser. Denne politikken viste igjen i forhold til frivillige organisasjonar, delen islamske organisasjonar av det totale talet på organisasjonar som var registrert hos Ministry of Social Affairs vaks frå 17,33 prosent på 60-talet til 31,02 prosent på 70-talet (Abdelrahman 2004:99). Frivillige organisasjonar fekk generelt lov til å operera meir fritt under Sadat enn under Nasser, men forutsetnaden var at dei ikkje kunne driva aktivitetar som utfordra autoriteten til presidenten (Abdelrahman 2004:96).

Egyptiske studentar mellom Marx og Muhammad

Egypt på syttitalet var prega av to politiske rørsler: ei marxistisk inspirert venstresiderørsle, og ei islamistisk rørsle. Dei som var unge på 70-talet hadde vokst opp i den nasseristiske ideologien, og trudde sterkt på slagorda, og på den framgongen ideologien skulle gje Egypt og

¹ Egypt er no bistanlands nummer tre, då Irak blei nummer to etter invasjonen i 2003.

den arabiske verda. Då dei arabiske landa tapa for Israel i 1967 blei denne generasjonen djupt skuffa, som Ahmad Baha' ad-Din Shabān seier det (Shorbagy 2007:179):

The slogan of the strong army was dashed in the war and the rhetoric of the new political system turned out to be a nightmare of power centers' feuds, police brutality, appalling torture in prisons, and a regime eating up even its loyalists.

Den forsiktige politiske liberaliseringa under Sadat gjorde det mogleg for denne generasjonen å bli ein politisert generasjon. Den første politiske bølga på syttitalet var leia av venstresida. Studentrørsla kravde slutt på passiviteten i forhold til Israel, og arrangerte streiker og store demonstrasjonar på universiteta. Då Egypt og Syria gjekk til åtak på Israel i 1973 blei det viktigaste kravet oppfylt, og studentrørsla mista noko av krafta si (Tønnessen 2005:64).

Etter 1973-krigen vann islamistane fram på kostnad av venstresida. Truls Tønnessen peikar på fleire årsaker til at venstresida og islamistane hadde ulik dagsorden i forhold til kva saker dei brydde seg om, og ulik taktikk i forhold til korleis dei organiserte seg. Islamistane var spesielt i starten mest opptekne av situasjonen til studentane og universiteta. Islamistorganisasjonen *Al-Gamaa'a al-Islamiyya* tok til dømes over dei offisielle studentunionane sjølv om dei ikkje likte institusjonane. Venstresida var i større grad opptekne av utanrikspolitiske saker som konfliktane i Libanon og Palestina, og dei organiserte seg i mindre klubber og organisasjonar som ikkje hørde til offisielle institusjonar (Tønnessen 2005:64-65).

Sadat såg på venstresida som den største trugsmalet og slo hardt ned på dei, men var meir liberal mot islamistane. Samtidig blei venstresida svekka av interne feider. Etter kvart som islamistane begynte å vinna stort i studentvala og bli ei sterk rørsle stramma regimet inn igjen mot dei òg. Islamistane begynte å kritisera regimet mellom anna for støtta til sjahen i Iran, og for Camp David-avtalen (Shorbagy 2007:81).

Forholdet mellom islamistar og venstreradikale var fiendtleg på 70-talet, på same måte som det har vore seinare. Men innstramminga frå regimet i forhold til begge grupper la grunnlaget for eit ynske om dialog og samarbeid mellom desse gruppene tiår seinare. I 1981 fengsla Sadat intellektuelle og aktivistar frå alle politiske trendar, og denne spesielle settinga førte til at personar som hadde stått mot kvarandre faktisk måtte snakka saman. Desse kontaktane på tvers har vore viktige i seinare dialogar mellom opposisjonsrørslene på 90- og 2000-talet (Shorbagy 2007:181).

Opposisjonen mot regimet var seg for det meste på universitetscampus. Det gjaldt både i forhold til kva deler av folket som blei mobilisert, altså studentar og intellektuelle, men reint fysisk òg, at ein aldri demonstrerte utanfor campus. Det viktigaste unnataket er brøddopptøyene i 1977, då folk spontant demonstrerte på gata i protest mot kutt i subsidia på basisvarer.

Mubarak

President Hosni Mubarak (1981-) tok over som president då Anwar Sadat blei drepen i 1981. Mubarak heldt fram med både den politiske og den økonomiske liberaliseringa Sadat starta. Økonomisk betydde det at dei trekka Abdelrahman nemner, bistandsavhengigheit og rentenistøkonomi heldt fram. Politisk betyr det at under Mubarak har fleirpartisystemet blitt konsolidert, og talet på opposisjonsparti har auka. Han har latt pressa få meir fridom, og frå midten av 80-talet blei det fleire opposisjonsaviser som var ope kritiske til regimet (Wickham 2002:66). Samtidig må opposisjonsavisene balansera forsiktig, dei blir pressa til sjølvensur og avismedarbeidarar har blitt trakkassert og fengsla. Verksemda til partia er i røynda berre gjennom avisene og innandørsmøte, sidan det ikkje er lov å halda konferansar eller demonstrasjonar utan løyve (Wickham 2002:72). Resultatet har blitt politisk passivitet, det er vanskeleg for dei som allereie er aktive å rekruttera nye medlemmer, sidan ein ikkje kan kontakta dei på gata, dei må sjølv oppsøke innandørsmøte hos partia. Og det krev mykje å vera politisk aktiv, av trakkassering frå regimet (Wickham 2002:74). Som Kassem skriv (1999:92):

While certain opposition parties, for example, have more distinctive ideological stances than the NDP, such ideologies are almost irrelevant in the face of the state of emergency which prevents the widespread promotion of such views.

Dialog mellom opposisjonsgruppene

Dialogen som starta i fengsla i 1981 tok seg opp igjen på 90-talet som ein reaksjon på den sterke polariseringa mellom gruppene. Deler av den politiske eliten frå begge sider såg at dei steile frontane skada dei. Venstresida var svekka på grunn av interne kranglar og på grunn av den allmenne krise marxistar opplevde verda over etter murens fall, og dei trengte å komma på banen igjen. Dei muslimske brørne som var i framgang trengte å framstå som politisk spiselege for fleire grupper. I 1993 blei det arrangert ein tredagarskonferanse for å opna dialog mellom det yngre sjiktet i dei politiske opposisjonsgruppene. Regimet adopterte denne dialogen, og arrangerte ein tilsvarande konferanse i oktober same år. Denne konferansen blei

meir eit glansbilete av dialog enn ein verkeleg dialog, berre lovlige parti var inviterte, noko som utelot dermed både Dei muslimske brørne og marxistane (Shorbagy 2007:182):

Watching that episode as well as the failure of the older generation to reach consensus among themselves, those who would a decade later found Kefaya had by then come to realize that the ideologically based mistrust and animosity among Egypt's older generation of the political elite served only to strengthen the ruling party's ability to maintain its monopoly over political power.

Desse forsøka på dialog førte ikkje til noko utstrakt vidare samarbeid på dette tidspunktet, men var ein start på det som kom seinare

Folkelege organisasjonar og politiske opposisjonsparti og -rørsler har stått svakt i Egypt på grunn av represjonen frå styresmaktene. Det har også prega det interne livet i organisasjonane, det er mykje interne stridigheiter som lammar aktiviteten. Men både under Sadat og Mubarak har det foregått ei viss politisk opning, og opposisjonsgrupper har funne nye alliansar. Det ser eg meir på i neste kapittel.

Kapittel 4: Frå utanrikspolitikk til innanrikspolitikk

Som vist i førre kapittel var opposisjonsbølgja i perioden 1967-72 karakterisert ved at ho var leia av ei sekulær venstreside, og at dei viktigaste krava deira var utanrikspolitiske. Dette til forskjell frå seinare opposisjonsbølgjer, som har vore leia av islamistiske rørsler og der krava i større grad har vore innanrikspolitiske. På 2000-talet kjem det ei ny opposisjonsbølgje, som ein reaksjon på israelsk og amerikansk krigføring, og manglande handling frå dei arabiske statsleiarane. Er opposisjonsbølgja på 2000-talet, og Kifaya som eg kjem til i neste kapittel, ei gjenoppliving av opposisjonsbølgja tretti år før?

«The arab street» gjenoppstår

I følgje Asef Bayat var *al-aqsa-intifadaen*, og spesielt okkupasjonen av Vestbreidda i 2002 eit vendepunkt for politikken i Midtausten (Bayat 2003):

The revival of the «Arab street» in 2002 in solidarity with the Palestinians was truly spectacular. For a short while, states lost their tight control, and publicly vocal opposition groups proliferated, even among the «Westernized» and «apolitical» students of the American University in Cairo.

I september 2000 blei menneske over heile verda sjokkerte over den israelske statsministeren Ariel Sharon si framferd på tempelhøgda, og oppstarten av intifadaen. Ei demonstrasjonsbølgje, og meir langsiktig solidaritetsarbeid med palestinarane kom på nytt i gang. Dette skjedde over heile verda, i den arabiske verda òg. «By Tuesday, after people had seen what happened in Palestine on Monday, especially the death of Al-Dorra [...], students came to the campus in a militant state of mind» fortel ein anonym student til *Al-Ahram Weekly* (05.-11.10.2000).

I den arabiske verda har demonstrasjonar på gata vore eit sjeldant syn, bortsett frå når det er i regi frå regima. Og i denne situasjonen måtte representantane frå regima òg visa avstand til Israel. Dei fordømte Sharon, i Egypt gjekk både president Hosni Mubarak, og dei religiøse storleikane *storsheikhen* av Al-Azhar, Mohamed Sayed Tantawi, og den koptiske pave Shenouda III ut med fordømmingar av framferden til Sharon. Dei legale opposisjonspartia skreiv fråsegner mot Israel (Al-Ahram Weekly 05.-11.10.2000).

Styresmaktene i USA la òg merke til endringane i «the Arab Street». I talen CIA-direktøren George Tenet hadde for Senatet sin *Select Committee on Intelligence* om USA sin nasjonale tryggleik i ei omskifteleg verd (Tenet 2001), snakka han om utfordringane i Midtausten, om

befolkningspress, auka tilgang til informasjon, og manglande økonomisk utvikling. Tenet hevda demonstrasjonane som stør den palestinske *intifada*en demonstrerer

the **changing nature of activism of the Arab street**. In many places in the Arab world, Mr. Chairman, average citizens are becoming increasingly restive and getting louder. Recent events show that the right catalyst – such as the outbreak of Israeli-Palestinian violence – can move people to act. Through access to the Internet and other means of communication, a restive public is increasingly capable of taking action without any identifiable leadership or organizational structure.

Demonstrasjonane og solidaritetshandlingane frå folk i den arabiske verda var nytt, både for dei arabiske regima og for styresmaktene i USA. Fleire kommentatorar haldt fram ny teknologi som ein av føresetnandane for at desse nye demonstrasjonane og solidaritetskampanjene kunne breia om seg.

Ny teknologi fører til ny aktivisme?

Ekspløsjonen av relativt uavhengige arabiske tv-kanalar, spesielt al-Jazeera, har vore avgjerande for spreiding av informasjon. Folk i den arabiske verda får nyhende i eit heilt anna tempo enn før, og mindre sensurert. Informasjon om det som skjer i verda kjem rett inn i heimane eller på *qahwa*en (kafeen) der folk sit og slappar av, i staden for at det kjem eit par dagar etter på statskanalen, redigert og sensurert. Land som Iran har forsøkt å avgrensa tilgangen til parabol-tv gjennom forbod, men der òg ser folk på det, dei berre kjøper små parabolantennar som lett kan tas opp og ned (Al Miskin 1995), eller gøymar parabolantenna bak klesvasken. Som Hani Shukrallah, redaktør i Al-Ahram Weekly skriv (Shukrallah 2002:47):

Indeed, pictures of death and resistance have been a salient feature of the Egyptian public's rediscovery of Palestine. The communications revolution, epitomized in the Qatari satellite TV station al-Jazeera, has been a defining element of the nascent solidarity sentiment in Egypt. At the core of this sentiment are twin images by now embedded in the Egyptian consciousness: the first of the bullet-riddled body of eleven-year-old Muhammad Dura in his father's arms, the second of a young Palestinian throwing a stone at a massive Israeli tank. For millions of Egyptians, the experience symbolized by the two images – the pain and humiliation of a father unable to protect his son's life and the will to resist in the face of overwhelming odds – is not merely a source of empathy and admiration, but

also an extreme condensation of their own sense of humiliation and anger.

Kommunikasjonsmåtane har endra seg. Tenet omtalar internett som ei ny reiskap for å organisera handling. Men tilgangen på internett er ikkje veldig stor i Egypt, i 2005 brukte 5 millionar det («Communications Egypt», CIA Factbook), og talet var nok mindre i 2000. Internett har nok mykje å seia for utveksling av informasjon om hendingar som har skjedd, og informasjon om kva andre grupper i Egypt og rundt om i verda driv på med, noko bloggane som har dukka opp dei siste åra har bidratt til. Men mitt inntrykk frå feltarbeidet er at internett i liten grad kan fungera til mobilisering i eit land der dei fleste ikkje har tilgang på teknologien.

I motsetnad til internett så er mobiltelefon relativt utbreidd, i 2005 var det fleire mobiltelefonar enn det var fasttelefonliner, med 10,4 millionar fasttelefonliner og 14 millionar mobiltelefonar (ibid). Aktivistane som laga demonstrasjonar mot intifadaen mobiliserte folk med ny teknologi som sms og e-post (Schemm 2003).

Organisering av den spontane aktivismen – venstresida ser sin time

Den palestinske al-Aqsa-intifadaen starta 28. september 2000, og allereie frå dei tidlege studentdemonstrasjonane blei det rapportert at dei var organiserte av sosialistar og nasseristar (Al-Ahram Weekly 05.-11.10.2000). *The Egyptian Popular Committee for Solidarity with the Palestinian Intifada* (EPCSPI) blei oppretta rett etter intifadaen starta i 2000. Solidaritetskomiteen var dominert av venstreradikale i ulike variantar som marxistar og nasseristar, nokre islamistar, menneskerettsaktivistar, feministar, journalistar og uavhengige (Al-Ahram Weekly 18.-24.04.2002). Islamistane som deltok i solidaritetskomiteen var frå «mellomgenerasjonen», tidlegare medlemmer Dei muslimske brørne, men no uavhengige, eller medlemmar av småparti som det moderat islamsk-orienterte *Wasat*-partiet.

Solidaritetskomiteen bestod ikkje av veldig mange menneske, men det nye med dei var at dei bestod av personar som representerte ulike politiske retningar, med palestinaspørsmålet som einaste fellesnemnar (Kassem 2004:174).

Styresmaktene har latt solidaritetshandlingar med palestinarane få ein viss grad av handlingsrom, til dømes har dei ofte unnlatt å reagere på innsamlingar som ikkje hadde søkt om offisiell tillatelse, og rørsle fekk halda solidaritetsdemonstrasjonar (Al-Ahram Weekly 11.-17.04.2002 a). Men allereie i 2001 stramma styresmaktene inn, eit medlem av solidaritetskomiteen, Farid Zahran, blei arrestert og skulda for «propagating malicious

disinformation and planning demonstrations for 28 September» (Al-Ahram Weekly 27.09.-03.10.2001). Organisasjonen hadde kryssa ei grense i egyptisk politikk, dei hadde skipa til ein USA-kritisk demonstrasjon ved den amerikanske ambassaden utan løyve 10. september 2001, og dei hadde generelt organisert mykje aktivitet som var på grensa i forhold til kva som blei akseptert av staten. Grensa blei klart formulert i eit av avhøyra av Zahran: «No street [activities] and no Muslim Brotherhood» (Kassem 2004:174).

Etter det heldt gruppa ein låg profil fram til april året etter (Al-Ahram Weekly 18.-24.04.2002), og arrangementa som markerte årsdagen for intifadaen var først og fremst seminar innadørs. Demonstrasjonar der dei forsøkte å gå ut på gata blei stoppa, og ei feiring av eitt-årsdagen blei avlyst av politiet, men deltakarane stod i staden og sang utanfor teatret dei hadde planlagt å ha markeringa i (Al-Ahram Weekly 04.-10.10.2001). Den låge profilen hang ikkje berre saman med represjonane frå styresmaktene, men òg at situasjonen i Palestina roa seg midlertidig, for seinare å blussa opp igjen med gjenokkupasjonen av Vestbreidda i april 2002. I tillegg gjorde 11. september det meir legitimt internasjonalt med ein stram tryggleikspolitikk.

Etter invasjonen 29. mars 2002 eksploderte aktiviteten igjen. 1. april gjekk ein demonstrasjon organisert av solidaritetskomiteen ut på gata frå campusen til Kairo Universitet på Giza. Demonstrasjonen gjekk i retning av den israelske ambassaden, men politiet slo dei tilbake. Ein annan, mindre, del av demonstrasjonen endte med øydeleggjing av amerikanske bedrifter, men denne demonstrasjonen òg blei slått tilbake av politiet (Schemm 2002). Den mest militante demonstrasjonen var i Alexandria 9. april 2002, då studentane forlot ut av Alexandria Universitet og ut på gata. Politiet slo tilbake med gummikuler og tåregass, og minst ein student blei drepen. Demonstrasjonen i Alexandria var òg prega av slagord mot styresmaktene som «Mubarak, din feiging, du er amerikanarane sin klient» og «Me vil ha nye styresmakter, for no har me nådd botn» (Schemm 2002). Slagord mot styresmaktene i demonstrasjonar har ikkje har vore vanleg, spesielt ikkje eksplisitt kritikk av presidenten.

Då USA invaderte Irak 20. mars 2003 kom det umiddelbart demonstrasjonar i Kairo. Demonstrantane okkuperte Tahrir-plassen, den største og mest sentrale plassen i Kairo. Rundt 3000 demonstrantar var på plassen, men opprørpoliti stoppa dei kvar gong grupper av demonstrantar forsøkte å forlata plassen og gå i retning av den amerikanske ambassaden. Demonstrantane ropte slagord som var retta direkte mot presidenten og familien hans. Dagen etter starta demonstrasjonen etter fredagsbønna på al-Azhar, og politiet hindra demonstrantane

i å forlata moskeen samla. Men til slutt klarte om lag 10 000 demonstrantar å samla seg nær moskeen, og dei gjekk mot sentrum og Tahrir, før dei blei spreia av politiet (Schemm 2003). Denne demonstrasjonen blei kalla *Tahrir-intifadaen*, og fleire har lånt namn frå hendinga, mellom anna «20th of March Movement for Change» ei gruppe som blei stifta i juli 2003 og som er ein forløpar for Kifaya.

Pressa blei òg brukt for å visa motstand mot regimet og haldinga til regjeringa. Mubarak gav 19. mars 2003 ei fråsegn i samband med åtakinget på Irak, der han la vekt på Saddam Hussein si rolle i å provosera fram det amerikanske åtakinget. Nærmare tretti intellektuelle svara med ei mot-fråsegn i nasseristavisa al-‘Arabi, der dei la skulda på USA sin kolonialistiske aggresjon. Publiseringa av eksplisitt kritikk av presidenten var ei uvanleg hending, sjølv om underskrivarane er relativt trygge for represjonar på grunn av den kjende statusen dei har (Schemm 2003, Al-Ahram Weekly 03.-09.03.2003, 23.-30.07.2003).

Ein viktig grunn til at kritikk av presidenten breidde om seg i demonstrasjonane, var at arvestyre blei ein sentral debatt i Egypt. Ein såg meir og meir tydeleg at Gamal Mubarak var tiltenkt å ta over presidentembetet etter far sin. Redaktør av al-‘Arabi, ‘Abd el-Ḥalīm Qandīl, starta ei kampanje mot Gamal Mubarak med open kritikk av både han og faren, og åtvara mot at Egypt kunne bli eit nytt Syria (El-Ghobashy 2003).

Bruken av syndikata

Profesjonsfagforeiningane har vore kontrollert av styresmaktene sidan 1952. Men frå 2002 forsøkte opposisjonen å vinna tilbake syndikata, først gjennom at advokatforeininga fungerte som aktivistsenter for palestinaaktivisme. Universitetscampus er vokta av politiet, og det finst informantar som følgjer med på politisk aktivitet. Kontoret til advokatforeininga fungerte i ein periode som eit fritt område, der studentaktivistar kunne arrangera foredrag, og møta kvarandre og meir erfarne aktivistar. (Schemm 2002) Men forsøket på å alliera dei nye engasjerte aktivistane med dei meir erfarne blei òg møtt av styresmaktene, så etter demonstrasjonane på grunn av invasjonen av Irak blei kontora til Advokatforeininga omringa 21. mars 2003, og aktivistar blei arrestert (Schemm 2003).

I 2003 vann ein allianse mellom nasseristar og ein del islamistar valet i journalistforeininga. Foreininga har vore kontrollert av styresmaktene i 22 år, og har fungert som ein måte å kooptera journalistar gjennom godar som feriehus og mobiltelefonar (El-Ghobashy 2003), og gjennom eit foreiningskontor som er ein av dei flottaste bygningane i Kairo sentrum. Både

advokatforeininga og journalistforeininga har brukt bygningane sine som utgangspunkt for markeringar og demonstrasjonar. Kifaya har òg nytt godt av dette, men samtidig kan ein argumentera for at dei på den måten har flytta seg frå gata. Rørsla etablerer ein frisione, men dei mistar samtidig moglegheiten til å mobilisera når dei flyttar seg ut frå universitetsområda.

Islamistane si rolle i solidaritetsrørsla

Ikkje berre den organiserte venstresida laga demonstrasjonar, Dei muslimske brørne var òg aktive frå starten av intifadaen. Ei studentstreik ved Kairo Universitet 31. september 2000 som i følgje Al-Ahram Weekly skal ha samla to tusen studentar fekk etter middagsbøna selskap av ein demonstrasjon Dei muslimske brørne skipa til, der det i følgje same kjelde var fem tusen deltakarar. Ut over i oktober var Muslimbrørne mindre aktive i protestane (Al-Ahram Weekly 05.-11.10.2000), og i november 2001 blei leiande medlemmer av Dei muslimske brørne arrestert skulda for å vera aktiv i ei ulovleg gruppe, og for å utnytta den politiske situasjonen i regionen for å oppmuntra studentar til å delta i protestar mot regimet (Al-Ahram Weekly 30.05.-5.06.2002).

I 2002 var det demonstrasjonar i al-Azhar frå 29. mars, men det var kontrollerte demonstrasjonar som ikkje forlot moskeen. Demonstrasjonen i Alexandria 1. april var 2002 opphavleg organisert av brorskapen, men demonstrasjonen kom ut av kontroll og gjekk ut på gata, noko som kommentatorar forklarte med at brorskapen hadde mista den leiande rolla i den markeringa. Med orda til ein tryggleikspolitimann: «The religious groups are very smart; they know the line not to cross» (Schemm 2002).

I oppløpet til Irak-krigen godtok styresmaktene at det blei laga ein demonstrasjon 27. februar 2003. Men demonstrasjonen blei arrangert på Kairo Stadion, så sjølv om han samla 100 000 menneske, var han på eit område som var perfekt for å kontrollera store folkemengder (Al-Ahram Weekly 06.-12.03.2003), og syntes ikkje på gata. I følgje Paul Schemm var demonstrasjonen hovudsakleg arrangert av Brorskapen, og det blei ikkje ropa slagord mot regjeringa (Schemm 2003).

Då Irak-krigen byrja blei igjen al-Azhar brukt til demonstrasjonar. Etter den første uorganiserte og spontane demonstrasjonen 20. mars 2003 gjekk fredagsdemonstrasjonen 28. mars roleg for seg. Tusenvis samla seg i al-Azhhar og ein demonstrasjon med 10 000 deltakarar gjekk ut av moskeen og i retning bort frå Kairo sentrum, og demonstrasjonen løyste seg opp etter ein time. Brorskapen hadde demonstrasjonsvaktar og politiet var meir diskrete

og tilbaketrukne enn på den førre demonstrasjonen (Schemm 2003). Eg var i Egypt i april 2003 på studietur med Midtausten- og Nordafrikastudia, og me såg demonstrasjonen tredje fredag etter invasjonen, altså 4. april. Politioppbodet utfør al-Azhar og Hussein-moskeen var massivt, og som vestlege turistar blei me bedt om å halda oss innandørs, men demonstrantane forlot ikkje al-Azhar den dagen.

Strategien til brorskapen har altså vore å visa seg på gata, men å halda seg innføre grensene for kva regimet tolererer. Dei har på denne måten bidratt til at fleire har koma seg ut og demonstrera mot det dei har opplevd som urett, som til dømes den store demonstrasjonen på Kairo Stadion, og demonstrasjonane inne på al-Azhar. Men dei har samtidig tydeleg heldt seg innafor grensene, og dermed ikkje bidratt til direkte kritikk av regimet til Mubarak.

Kairokonferansane

Solidaritetsarbeidet med palestinarane og antikrigsarbeidet gjorde òg at ein del personar på venstresida i Egypt laga den første «Kairokonferansen» med namnet: *Cairo Conference against U.S. hegemony and war on Iraq and in solidarity with Palestine*, 17.-19. desember 2002. Konferansen hadde kjende deltakarar frå inn- og utland, som venstresideparlamentarikarar frå England og tidlegare president i Algerie, Ahmed Ben Bella. I fråsegna frå konferansen var det fleire konkrete forslag som å arbeida med boikott av Israel og USA og å senda menneskelege skjold til Irak. Arrangørane var nøgde med å ha klart å gjennomføra ei internasjonal konferanse i Kairo om temaet, sidan tryggleikspolitiet la hindringar i vegen (26.12.2002-01.01.2003).

Den andre Kairo-konferansen 13.-14. desember 2003 blei arrangert med tittelen «With the Palestinian and Iraqi Resistance - Against Capitalist Globalization and US Hegemony». På konferansen deltok Dei muslimske brørne med leiaren sin og dermed òg med ein stor del aktivistar. Dei muslimske brørne blei kritisert for å samarbeida med regjeringa i forhold til antikrigsdemonstrasjonane («Cairo Anti-war Conference», Wikipedia).

Kairokonferansane viser utviklinga til opposisjonsrørsla i Egypt på 2000-talet. Den første konferansen var på eit hotell og hadde lite offentleg merksemd. Brorskapen deltok ikkje på den konferansen. Den andre konferansen var ei stor hending, og med mykje større og breiare deltaking.

Strategien til regimet i forhold til dei nye rørslene

Regimet reagerte på denne nye situasjonen på fleire måtar, noko som kan virka forvirra og forvirrande. Eg har vist reaksjonane tidlegare i kapitlet, og Hani Shukrallah oppsummerer dei i fem punkt (Shukrallah 2002:48-49): Styresmaktene reagerte på den nye situasjonen gjennom: 1) Ri på bølga av folkeleg raseri gjennom å uttrykka liknande, men meir tilbakehaldne haldingar. 2) Bruka folkeleg sinne som eit potensielt forhandlingskort i forhold til USA, Israel og Europa, gjennom å truga med at kaos og vald vil ta overhand viss fredsprosessen kollapsar. 3) På ein paradoksal måte bruka folkeleg sinne mot ei framand makt som eit argument for å styrka det autoritære regimet gjennom å appellera til nasjonal einskap. 4) Kontrollera både stemninga og dei konkrete uttrykka for solidaritet, gjennom å forsøka og halda det på eit nivå ikkje har innverknad på forholdet til USA og Israel. 5) Oppretthalda gjennom bruk av alle middel dei autoritære strukturane, inkludert unntakslovene, ustrakt politimakt, og effektivt forbod mot politisk grasrotorganisering.

I følge Shukrallah har dette vore ein politikk som verken regimet eller rørslene var nøgde med, samtidig som politikken har fungert effektivt. Regimet har tillatt demonstrasjonar for så å slå hardt ned på dei viss dei bryt dei strenge reglane, dei har skote på studentar med gummikuler, men så sendt dei til England for behandling på regjeringa si rekning, arrestert og «mildt torturert» aktivistar og så sleppa dei fri. «It may seem like a recipe for disaster, but the system has hitherto withstood the storms, and in the absence of a viable counter force there are as yet no signs of impending change» (Shukrallah 2002:49).

Frå solidaritet til regimekritikk

Frå den forsiktige regimekritikken i 2001 og 2002 til kampanjejournalistikken mot regimet til ‘Abd el-Ḥalīm Qandīl våren 2003 er det eit langt steg. Sjølv om ein del av demonstrasjonane blei tolererte av regimet, til dømes demonstrasjonen 28. mars 2003 som Muslimbrørne spela ei leiandrole i, så var det nytt at regimetolererte demonstrasjonar går på gata. Shukrallah og andre analytikarar har merka seg at regimet opnar opp for avgrensa kritikk og demonstrasjonar, for å «sleppa ut damp». Men denne opninga gjer òg at demonstrantane blir vande med dette rommet og krevjar meir. Opninga gjev dermed rom for regimekritiske rørsler som Kifaya, noko eg kjem tilbake til i neste kapittel.

Fleire kommentatorar skreiv at venstresida ikkje klarte å nytta situasjonen som plutselig oppstod med ei meir aktivistisk stemning. Schemm (2003) kommenterer i mars 2003 at dei

intellektuelle var uvanleg opne i avisa med kritikk av Mubarak, men at dei ikkje var til stades og leiande i antikrigsdemonstrasjonane våren 2003, og at ein raskt fekk ei kjensle av at handlingsrommet blei tapt. Men allereie seinare same år blei det stifta regimekritiske rørsler, som «20th of March Movement for Change».

Det er eit paradoks at sjølv om rørsla flyttar seg frå utanrikspolitiske til innanrikspolitiske protestar og skaper ein sterkare form for koordinering, så fører det ikkje til meir vekst. Ei meir konsolidert demokratrørsle ser i denne perioden samtidig ut til å bety mindre mobilisering og deltaking frå grasrota. Mykje av grunnen er truleg at handlingsrommet blei skapt av sinnet over handlingane til USA og Israel, ikkje så lett kunne overførast til kritikk av regimet.

Kapittel 5: «Nei til arvestyre, nei til forlenging» – Kifaya!

Hausten 2004 blei det meir og meir tydeleg at Hosni Mubarak prøvde å få fram son sin, Gamal Mubarak, til å framstå som ein naturleg etterfølgjar til presidentembetet. I tillegg var det ikkje lenge til presidentval og parlamentsval, som begge delar skulle gå føre seg i 2005. I denne situasjonen kom det til fleire forsøk på å sameina opposisjonen for å hindra arvestyre og ein ny presidentperiode for Hosni Mubarak, i tillegg til å arbeida for endring av det egyptiske politiske systemet. Dette kapittelet er delt i to delar. Den første delen handlar om kva Kifaya var i starten: kven som stifta gruppa, kva var det politiske grunnlaget, og kva gruppa arbeidde med. Kapittelet viser òg andre aktørar som ynskte endring av det egyptiske samfunnet, som Muslimbrørne og partia. Det drøftar om eksterne krefter, som dei amerikanske styresmaktene, har påverka reformdiskusjonane som kom i Egypt i denne perioden. Den andre delen av kapittelet handlar om den symbolsk viktigaste reformen i egyptisk politikk dei siste åra: grunnlovsendringa som gjorde det mogleg å stilla fleire presidentkandidatar ved val. Det er òg ei drøfting av korleis Kifaya nytta det politiske rommet som oppstod ved grunnlovsendring og presidentval med fleire kandidatar.

Kifaya blir stifta

I september 2004 blei *The Egyptian Movement for Change* stifta, kalla Kifaya, som tyder «Nok» på egyptisk arabisk. Slagordet «Nei til forlenging, nei til arvestyre» summerer opp den felles plattformen grunnleggjarane stod på. *Forlenging* viser til presidentperiodane til Hosni Mubarak, rørsle seier at han ikkje bør få fleire periodar som president. *Arvestyre* viser til planane om å få Gamal Mubarak som ny president i Egypt når faren går av. Kifaya blei lansert samtidig med den andre årlege konferansen til NDP 20.-23. september 2004. Gamal Mubarak la på konferansen fram eit dokument med tittelen *Retten til medborgarskap og demokrati*, men blei skarpt kritisert av både legale parti og av Kifaya for at programmet ikkje hadde noko reelt innhald (Al Ahram Weekly 30.09.-06.10.2004 a).

Det politiske grunnlaget

Grunnlagsdokumentet for Kifaya er eit kort manifest (Bayān ta'sīs Kifāya [Stiftingsfråsegna til Kifaya]). Innleiinga understrekar mangfaldet hos grunnleggjarane av Kifaya, at dei hadde ulik politisk bakgrunn, og kom frå ulike samfunnslag. Manifestet slo fast at Kifaya ville arbeida mot to trugsmål som heng saman, og som er årsak og virkning for kvarandre. Den første av desse to trugsmåla er åtaka på den arabiske jorda gjennom den amerikanske

okkupasjonen av Irak, den sionistiske agressjonen mot det palestinske folket, og prosjekta for å «nyteikna kartet over den arabiske regionen», spesielt «The Broader Middle East Initiative». Manifestet seier at å stoppa dette prosjektet er avgjerande for at arabarane skal overleva som folk og kultur.

Den andre av trugsmåla manifestet skriv om er despotiet i det egyptiske politiske systemet. Kifaya kjem her med fire mål for ein reform: For det første ein slutt på maktmonopolet til presidenten, for det andre innføring av styre ved lov og respekt for juridiske avgjersler og for det tredje slutt på monopoliseringa av goder og korrupsjonen som følgjer av det. Det siste kravet er at ein skal arbeida for at Egypt igjen skal få ei sentral rolle i verda, noko landet mista ved å alliera seg med USA og signera Camp David-avtalen.

Til slutt lister manifestet opp ei rekke konkrete reformkrav for å oppheva maktmonopolet presidenten har, gjennom mellom anna å oppheva unntakslovene, innføra maktdeling, sikra forsamlingsfridom, ytringsfridom og organisasjonsfridom, både for parti og fagrørsle og gjennomføring av frie val.

Manifestet er radikalt på den måten at det utfordrar presidenten eksplisitt, og tar til orde for konkrete reformar for å avgrensa makta hans. Det er òg radikalt ved å openlyst kritisera Camp David-avtalen, og Egypt si rolle i verda, sjølv om det delvis er utanrikspolitikk og dermed lettare å tolerera for styresmaktene. Men manifestet seier lite om eventuelle reformar i forhold til velferd og fordeling, bortsett frå nokre vage formuleringar om slutt på monopoliseringa av goder.

Politisk samansetning av Kifaya

Då Kifaya blei stifta hadde opprettinga av rørsla allereie blitt diskutert i nesten eitt år, frå november 2003. Abu-l-'Ila Māḍi (13.12.2005) frå det enno ikkje godkjente Wasaṭ-partiet, eit moderat islamsk-orientert parti, fortalte at den egyptiske opposisjonen frå mellomgenerasjonen forsøkte å utvikla samarbeid. Dei som framleis leier dei fleste partia var med og stifta partia, og er no i 70-80-åra. Mellomgenerasjonen er dei som blei aktive på 70- og 80-talet og som no er i 40-50-åra. Denne generasjonen har politisk erfaring gjennom 20-30 år, men dei har enno ikkje fått ta over leiinga i dei fleste legale partia. Noko av grunnen er nok den generelle tendensen i egyptisk politikk, at dei gamle leiarane blir sittande med makta. Men dei leiande personane frå mellomgenerasjonen har òg ein annan politisk bakgrunn enn dei som er eldre, dei spelar ei sentral rolle i mykje av organiseringa av opposisjonsinitiativ

som antikrigsdemonstrasjonane. Fleire av dei har etter konflikter i dei gamle partia forsøkt å stifte nye parti, slik som Ghad (liberalt), Karama (nasseristisk) og Wasaṭ (islamsk). Kun det første av desse partia er legalt, Ghad blei godkjent hausten 2004.

Māḍi inviterte i november 2003 personar frå mange grupperingar og tendenser til ein diskusjon over eit *iftār*-måltid i fastemånaden *ramaḍān*. I det egyptiske samfunnet er fastemånaden ei tid for familieliv. Men det er òg vanleg å bruka den gode stemninga og samholdet når ein bryt fasten saman med *iftār*-måltidet ved solnedgang, eller ved *suhūr*-måltidet før fasten begynner ved soloppgang, for å skapa ei god ramme for politiske diskusjonar. Etter diskusjonen hos Māḍi blei det vald ut seks personar som skulle representera den nye organisasjonen. Desse seks var George Ishaq (uavhengig), Amin Iskander (Karama), Sayid Abd el-Sattār (Dei muslimske brørne), Abu-l-‘Ila Māḍi (Wasaṭ), Muḥammad Sa‘īd Idrīs (islamist) Ahmad Baha’ ad-Din Shabān (marxist) (Ishaq 25.10.2005; Māḍi 13.12.2005). Dette var menn frå ulike tendensar i egyptisk politikk. Fleirtalet av dei høyrer til mellomgenerasjonen, og dei har det til felles at ingen av dei representerer legale parti. Stiftarane av Kifaya representerte breidda i prosjektet då det blei starta, men ikkje alle av dei blei kjende talspersonar for Kifaya i ettertid. Rørsla valde ingen enkeltperson som leiar, men George Ishaq blei titulert som koordinator, og ‘Abd el-Ḥalīm Qandīl blei seinare på hausten 2004 talsperson for rørsla (Shorbagy 2007:187).

I perioden mellom middagen i november 2003 og stiftinga i september 2004 blei det samla saman underskrifter for eit manifest for endring frå rundt 300 personar med ulik bakgrunn. At alle underskrivarane hadde ulik bakgrunn blir lagt sterk vekt på sjølv om det er ei sanning med modifikasjonar. Kifaya var ein allianse av ulike politiske grupperingar, som venstreradikale, islamistar, nasseristar og liberalarar. Men islamistane som deltok var for det meste moderate og ikkje med i Dei muslimske brørne, og dei som uttalte seg for Kifaya var som regel på venstresida. Kifaya blei lansert først i september 2004, samtidig med konferansen til NDP, for å visa eit alternativ til det dei kritiserte som reformdiskusjonar utan reelt innhald.

Aktivismе

Kifaya hadde større mål enn å laga manifest, og etter kvart gjekk dei ut på gata. I desember 2004 arrangerte dei ein demonstrasjon på grunn av rykta som kom om at Mubarak skulle stilla for endå ein periode. I følgje George Ishaq hadde dei ikkje store ambisjonar med demonstrasjonen, dei drøymde om 100 deltakarar (Ishaq 25.10.05). Men demonstrasjonen blei

mykje større, i følgje Al-Ahram Weekly var det rundt 500 demonstrantar. Kifaya hadde ei medviten line på å ikkje søka om løyve for markeringa. ‘Abd el-Ḥalīm Qandīl uttalte til Al-Ahram Weekly (16.-22.12.2004) at dette var ein ny taktikk fordi: «[...] we believe democracy comes by acquisition, struggle and direct confrontation, rather than by appealing to the regime». Likevel hindra ikkje tryggleikspolitiet demonstrantane, noko som kan tolkast som ei ny line frå styresmaktene om å tillata Kifaya sine opposisjonelle demonstrasjonar.

At Kifaya brøyt «fryktkulturen» i det egyptiske samfunnet, og begynte å ha demonstrasjonar ute på gata, er noko både leiarar, aktivistar og kommentatorar haldt fram. På spørsmål om kva som var det viktigaste ved Kifaya, svarte Amin Iskander (26.09.2005) at folk ikkje var like redde som før, og at dei markerte seg på gata. George Ishaq (25.10.2005) understreka at Kifaya «[...] break the culture of fear», og Māḍī (13.12.2005) la vekt på at dei var på gata, og Shabān (22.11.2005) at dei sa «nei» til presidenten. Det at Kifaya var synlege på gata var òg viktig for at dei blei synlege gjennom mediemerksemd verda over.

Det var vanskeleg i starten nokon retning på kor Kifaya skulle gå organisatorisk. Gruppa var laust organisert, sjølv om dei hadde talspersonar og kontaktpersonar.

Taba-bombene

Kifaya arbeidde òg med konkrete saker som handla om vilkårleg maktbruk mot befolkninga. 7. oktober 2004 var det eit bombeåtak mot eit hotell i turiststaden Taba på Sinaihalvøya, der minst 34 personar blei drepne. I samband med etterforskinga var det massearrestasjonar og interneringar av lokalbefolkning på Sinaihalvøya, etter seiande på grunn av mistanke om at dei hadde samarbeidd med dei som utførte bombeåtakinget. Åtakinget mot Taba blei knytt til at flesteparten av turistane som ferierer der er frå Israel, og at normaliseringspolitikken den egyptiske regjeringa fører i forhold til Israel ikkje har støtte i befolkninga. Men åtakinga blei òg forklart med at beduinane på Sinaihalvøya føler seg utestengte frå jobbar og fortjeneste i turistindustrien, og at dei difor er meir tilbøyelege til å hjelpa grupper som går til åtak på turistnæringa. Etterforskinga av Taba-bombene blei brukt av opposisjonen for å kritisera styresmaktene for politikken med å normalisera forholdet til Israel og marginaliseringa av beduinane, og for å kritisera styresmaktene for vilkårleg maktbruk og tortur.

Hisham Mubarak Law Centre, Egyptian Association Against Torture og Al-Nadim Centre for the Rehabilitation of Victims of Violence reiste ein månad etter bombeåtakinget i Taba til byen Arish på Sinaihalvøya for å undersøka skuldingar om bruk av vald og utanomrettslege

interneringar i etterforskningen av bombeåtaket. Eg deltok sjølv på pressekonferansen der rapporten frå undersøkingsskommisjonen blei lagt fram. Dei fleste talarane på pressekonferansen var profilerte aktivistar, men representantar for lokalbefolkninga var òg til stades. Arbeidet i forhold til innbyggjarane i Arish er noko Kifaya har fulgt opp seinare, og viser breidda i arbeidet til gruppa. Dei protesterte ikkje berre mot presidenten, men òg mot den vilkårlege maktbruken regimet viste mot befolkninga. Dei forsøkte å knytta kontaktar med lokalbefolkning for å få fram urettar som blei begått, og for å mobilisera.

Arbeidet med Taba-bombene skapte òg ein ny leiarsfigur i Kifaya. ‘Abd el-Ḥalīm Qandīl, redaktør i nasserist-avisa *al-‘Arabi*, skreiv fleire artiklar om at dei som var arrestert i samband med Taba-bombene ikkje var dei skuldige. Han kritiserte styresmaktene for massive arrestasjonar og tortur av uskulde. Dette var berre ei av dei mange kritikkane Qandīl fremja mot dei egyptiske styresmaktene og president Hosni Mubarak i *al-‘Arabi* den hausten, ei fortsetting på kampanjejournalistikken avisa hadde ført mot presidentfamilien frå sommaren 2003. Qandīl blei kidnappa i november 2004 av maskerte menn. Han blei tatt på veg heim ei natt i fastemånaden etter å ha ete *suhūr*-måltidet med nokre venner. Han fekk bind for augo, blei banka opp, kledd halvnaken og forlate på ein aude motorveg. Qandīl knytte kidnappinga til det han hadde skrive om Taba-etterskninga (*Al-Ahram Weekly* 04.-10.11.2004, 11.-17.11.2004). Etter dette åtaket blei Qandīl talsperson for Kifaya (Shorbagy 2007:187).

Tredje Kairokonferanse

Kairo-konferansane var som eg skreiv i førre kapittel ei viktig nyheit som kom i samband med arbeidet mot åtaket på Irak. Dei representerte òg noko nytt for aktivistane i Egypt. Sjølv deltok eg på Kairo-konferansen i mars 2005. Kifaya var svært synlege på denne konferansen, og det same gjaldt Dei muslimske brørne. Brørne sponsa maten for dei utanlandske delegatane, studentane til Muslimbrørne, «the islamic current at the university», sprang rundt på konferansen og prøvde å omvenda utlendingar til islam, og ved bønnetid var heile foajeen fylt av menn i bønn. Men Kifaya var òg synlege med gule klistremerke med «Kifaya» på, og med ein demonstrasjon utanfor konferanselokala. Det var tydeleg at kreftene konkurrerte for å få merksemd frå deltakarane. Den tredje kairokonferansen var mykje større og politisk breiare enn dei første to, og deltakarane virka inspirerte av oppbodet av folk.

Det blei òg arrangert ein liten alternativ konferanse under slagordet «Towards Building a Resistant Arab People’s Alliance». Ein del av organisasjonane som deltok på det alternative arrangementet deltok òg på Kairo-konferansen, men mange av organisasjonane deltok ikkje

på Kairo-konferansen fordi dei synst ho var for reformistisk, ein kritikk dei òg hadde av Kifaya. Ein del av desse kritikarane hadde delteke i organiseringa av dei første Kairo-konferansane. Den tredje Kairo-konferansen samla mykje av opposisjonen, og var viktig for å synleggjera Kifaya, men ein del av opposisjonen meinte alliansen hadde blitt for brei.

Muslimbrørne og Kifaya

Dei muslimske brørne er den største opposisjonsgruppa i Egypt. Dei var delvis involvert i opprettinga av Kifaya, men deltok ikkje i særleg grad i demonstrasjonane og aktivitetane etter stiftinga. I følgje Abu-l-‘Ila Māḍi (13.12.2005) er forholdet mellom Dei muslimske brørne og Kifaya komplisert. Fordi alle deltakarane i Kifaya, inkludert Māḍi sjølv, deltok som einskildepersonar, var det vanskeleg å stilla Dei muslimske brørne som organisasjon til ansvar for at ein muslimbror var med på å laga stiftelseserklæringa, og at fleire av dei var med i planlegginga. Kifaya var ikkje stifta som ein paraplyorganisasjon, men ein organisasjon der ein slutta seg til som einskildeperson. Samtidig oppfatta Māḍi at han sjølv òg representerte Wasaṭ, og Kifaya oppfatta at Muslimbrørne var med som organisasjon òg. I følgje Māḍi prøvde difor nokre personar frå Kifaya å spørre leiinga i Dei muslimske brørne om kvifor dei ikkje deltok i aktivitetene til Kifaya. Dei fekk til svar at Dei muslimske brørne ikkje var med i Kifaya. Når personane frå leiinga i Muslimbrørne blei utfordra på at leiande enkeltpersonar var med i Kifaya, svarta dei at dei skulle delta i neste aktivitet Kifaya arrangerte. Men Muslimbrørne stilte aldri opp som organisasjon, sjølv om enkeltpersonar deltok på Kifaya sine arrangement.

Det var mange personar i Kifaya som var meir skeptiske til Dei muslimske brørne. Ahmad Baha’ ad-Din Shabān (22.11.2005) uttrykte at Muslimbrørne og Kifaya hadde to ulike prosjekt, og at det difor var vanskeleg for dei å samarbeida. George Ishaq (13.12.2005) meinte valslagordet til Muslimbrørne, *Islam huwa al-Haq* (Islam er løysinga) var eit despotisk slagord.

Dei legale opposisjonspartia og Kifaya

Fleire andre parti og rørsler deltok delvis under Kifaya-plattformen. Det nye Ghad-partiet, leia av Ayman Nūr deltok delvis i plattformen, men hadde òg sitt eige prosjekt. Personar frå Tagammu’, Wafd og andre legale opposisjonsparti deltok i Kifaya-arrangement, men det er karakteristisk at stiftarane var frå parti som ikkje er godkjende, eller frå uavhengige opposisjonsmiljø. Dette kan ein både knytta til at dei legale opposisjonspartia er koopterte av

regimet, noko eg viste i førre kapittel, og at dei legale opposisjonspartia har feila i å utnytta den nye situasjonen. Det kan òg vera ein måte å posisjonera seg for «mellomgenerasjonen», som har laga seg partiprosjekt fordi dei ikkje får nok innverknad i dei etablerte partia (Mādi 13.12.2005). Det var mogleg for dei å laga fellesprosjektet Kifaya fordi dei hadde delteke i solidaritets- og antikrigsorganisering, og dermed hadde kontaktar, erfaring og eit omdømme for å tora å visa kva dei meiner offentleg.

Andre initiativ for samling av opposisjonen

Før konferansen til NDP i september 2004 kom det fleire initiativ for å forsøka å sameina opposisjonskreftene, både frå dei legale opposisjonspartia og frå Dei muslimske brørne. Muslimbrørne tok i starten av august same år initiativ til å laga ein 50-personars-komite som skulle representera heile det politiske landskapet i Egypt, med kommunistar, uavhengige, wafdistar, nasseristar og brorskapsmedlemmer. Muslimbrørne forsøkte å ha dialog med Tagammu' men det stranda, truleg på grunn av motstanden til Tagammu' mot religiøse parti (Al-Ahram Weekly 12.-18.08.2004). I starten av september heldt ein del opposisjonsparti ein konferanse som det liberale Wafd, det sosialistiske Tagammu' og Det Arabiske Nasseristpartiet hadde teke initiativ til. Dei hadde kun invitert legale opposisjonsparti, men uttalte at dei i ein seinare fase ville kontakta mellom andre Dei muslimske brørne (Al-Ahram Weekly 02.-8.09.2004). Deltakarar var Nu'mān Gum'a (Wafd), Rifaat al-Sa'id (Tagammu'), Diaaeddin Dawoud (Det Arabiske Demokratiske Nasseristparitet), Ibrahim Shukri (det islamistiske 'Amal-partiet), og eit par representantar frå mindre parti. Intitativet blei kalla åttepartialliansen. Nu'mān Gum'a uttalte at konferansen ikkje var ein total konfrontasjon med regimet, men ein måte å mobilisera press for politisk og konstitusjonell reform (Al-Ahram Weekly 09.-15.09.2004).

Reforminitiativ frå NDP og dei legale partia - «den nasjonale dialogen»

Regimet tok òg initiativ til diskusjon om reform. Våren 2005 foregjekk det eit initiativ kalla «den nasjonal dialogen» der NDP og dei andre legale partia møttes for å mellom anna diskutera moglegheitene for å reformera valsystemet. Første runde av «den nasjonale dialogen», der 15 parti deltok, var i månadsskiftet januar/februar 2005. Det blei då skipa ein samarbeidskomite med visegeneralsekreter frå NDP, Kamal El-Shazli, ordførar i Tagammu', Rif'at al-Sa'id og leiar av Wafd, Nu'mān Gum'a (Al-Ahram Weekly 03.-09.02.2005).

Ut over våren blei det tydelegare og tydelegare at NDP ikkje var interessert i nokon reell dialog om reell reform. Viktige lovendringar blei ikkje drøfta på møta, men blei likevel lagte fram til parlamentet av president Mubarak. Til dømes var alle deltakarane samde på møtet 15. februar om at det var for tidleg i prosessen, men for seint i forhold til det kommande presidentvalet, å endra grunnlova. Truleg såg opposisjonspartia at det var for kort tid igjen, og dei ville heller ha sikre lovnadar om ein reformprosess før neste val. Nokre dagar etter denne felles konklusjonen la Mubarak likevel fram eit forslag til endring av paragraf 76 i grunnlova (Al-Ahram Weekly 17.-23.02.2005).

På dialogmøta stod NDP og dei små partia som ikkje har noko særleg oppslutning ofte saman mot dei største opposisjonspartia Wafd, Tagammu', Ghad og Nasseristpartiet. Dei fire partia meinte det trongst større endringar enn dei Mubarak foreslo, og dei oppmoda òg til boikott av folkerøystinga om grunnlovsendringa i mai 2005. Til slutt trekte dei seg ut av dialogen. Erfaringane frå «den nasjonale dialogen» viser at press frå dei legale opposisjonspartia ikkje hadde noko å seia for reformane av vallova.

Påverknad utanfrå

Reform av det politiske systemet i Egypt var eit felles krav frå opposisjonspartia og organisasjonane i Egypt. Kravet om reform var òg grunnleggjenda talspersonane kom med for desse forsøka på å samla opposisjonen i ulike alliansar og i Kifaya. I kva grad har press frå utanfor Egypt hatt noko å seia for styrking av opposisjon, endring av valsystem og oppmjuking av represjonar mot opposisjon?

May Kassem drøftar i kva grad eksternt press har noko å seia for endringar i det egyptiske valsystemet. Ho skriv at vurderingar om internasjonale forhold var grunnen til at Sadat innførte fleirpartisystemet. Det at opposisjonspartia deltar i parlamentsvala er ein viktig grunn til at president Mubarak fortsatt får støtte frå vesten, og spesielt USA. Det at deltakinga til opposisjonspartia ikkje har nokon konsekvens for kven som styrer landet, har ikkje noko å seia for dei vestlege makthavarane. Kassem understreker at den internasjonale posisjonen til eit regime, spesielt i forhold til vestlege land, er bestemt av andre og mykje viktigare faktorar enn valsystemet (Kassem 1999:6). Wickham skriv òg at det egyptiske regimet gir etter for ytre press, sjølv om dei ikkje lar det gå på bekostning av viktige interesser (Wickham 2002:223).

Amerikanarane har forsøkt å styrka opposisjonen i Egypt, men samarbeidspartnarane dei har vald har ikkje vore særleg opposisjonelle. I juli 2004 arrangerte utanriksminister Colin Powell eit møte med ei såkalla «representativ gruppe» av åtte egyptiske leiarar i det sivile samfunnet. Halvparten av gruppa var medlemmer i NDP sin *Policies Committee*, leia av Gamal Mubarak. To av dei andre kom frå Wafd. Bahieddin Hassan, som deltok som medlem av The National Council for Human Rights og leiar for Cairo Centre for Human Rights Studies, kritiserte gruppa for å ikkje representera det sivile samfunnet, og uttalte til Al-Ahram Weekly (05.-11.08.2004) at:

[P]erhaps, because this is the first meeting of this kind, the Americans wanted to send an implicit message to the government, that while they are keen on reform, they do not want to pursue this in a confrontational manner. A message that says that the reform envisaged by the Americans is a joint project between government and civil society.

Synet på at endring ikkje skjer gjennom oppstand og uro, men gjennom dialog og balanse mellom tradisjon og endring, blei delt av Pascal Drouhaud, representant for det franske regjeringspartiet UMP. Drouhaud var ein av fleire utanlandske representantar på konferansen til NDP i september 2004, som var inviterte for å sjå korleis reformdebatten i Egypt arta seg (Al-Ahram Weekly 30.09.-06.10.2004 b). Regimet forsøkte altså å visa vestlege styresmakter at dei hadde ein reformprosess.

USA kontakta opposisjonspartia òg, noko som skapte usemje i den såkalla åttepartialliansen. Leiaren av Tagammu', Rifa't al-Sa'id, møtte på vegne av åttepartialliansen den amerikanske ambassadøren i Egypt, David Welch. Dei andre opposisjonspartia i alliansen, spesielt nasseristpartiet, reagerte sterkt på dette. Sa'id blei kritisert både for å opptre på vegne av alliansen utan å klarera det med dei andre, men òg for det politiske i å møta den ambassadøren som representerer USA, og dermed åtaket på Irak (Al-Ahram Weekly 09.-14.12.2004).

Amerikansk press for demokratisering ser difor ikkje ut til å ha hatt nokon positiv påverknad på opposisjonsrørslene, det har heller ført til usemje og splitta alliansar. Derimot kan ytre press ha hatt noko å seia for grunnlovsendingane i mai 2005 som opna for presidentval med fleire kandidatar.

Grunnlova blir endra

Kifaya hadde knapt blitt stifta og hatt sine første demonstrasjonar mot styret til Mubarak før grunnlova var endra og det var opna for presidentval med fleire kandidatar. Kampanjen mot presidentvalet var viktig for Kifaya, for at dei blei kjent både nasjonalt og internasjonalt, men samtidig var det òg ei stor utfordring for rørsla, som var vanskeleg å utnytta. I denne delen av kapittelet skriv eg om korleis Kifaya forholdt seg til presidentvalet, drøftar korleis dette verka inn på kandidatane, korleis det reflekterte tilbake på Kifaya, og på valresultatet. Først vil eg gjere reie for realitetane i grunnlovsendinga.

Reell endring?

Lovene som var foreslått endra var artikkel 76 i grunnlova om val og artikkel 77 om lengde og tal på presidentperiodar. Artikkel 76 hadde fram til då slått fast at for å bli godtatt som presidentkandidat må ein ha støtte frå minst 2/3 av parlamentet, for å så få kandidaturet godtatt eller avvist i ei folkerøysting (Kassem 1999:33). Artikkel 77 opna for at presidenten kan sitte så mange presidentperiodar han sjølv ynskjer (ibid.:34), mens kravet frå opposisjonen var at det berre skulle bli tillate med to presidentperiodar.

26. februar 2005 sende president Hosni Mubarak eit brev til dei to kammera av parlamentet med forslag om å endra artikkel 76 i grunnlova. Mubarak ynskte å opna for fleirkandidatsval i presidentvalet, i staden for folkerøysting om ein presidentkandidat (Kopi av breva i Al-Ahram Weekly 03.-09.03.2005). Forslaget skapte overrasking og debatt i Egypt. Forslaget var uventa, og det var kort tid til presidentvalet.

Fleire i opposisjonen var skeptiske til endringane, men dei hadde ulik argumentasjon. Det blei argumentert for at det å tillata fleire kandidatar ikkje var særleg viktig, mens ei viktigare endring ville vera å setja ei grense på to presidentperiodar, og å oppheva unntakslovene (Crisis Group N°46, 4. oktober 2005, 2). Andre, som 'Isām al-'Iryān frå Dei muslimske brørne, ynskte forslaget velkommen, men han understreka samstundes at mykje var avhengig av vilkåra som ville bli stadfesta av parlamentet seinare (ibid.:2). Al-'Iryān frykta at det nye systemet berre ville bli etter tunisisk modell, altså ein formelt pluralistisk system, men den sittande presidenten alltid vinn med stor majoritet (ibid.:19). Han oppsummerte det med utsegnet: «We remember Sadat's very nice amendment to the constitution in 1976 and the talk of a multi-party system then. We are not going to be bitten twice by the same snake» (ibid.:19).

Diaa Rashwan, analytiker ved Al-Ahram Center for Political and Strategic Studies og ein av grunnleggjarane av Kifaya, var meir positiv. Han meinte at endringa kom til å ha konsekvensar for parlamentet, lokale styre og dei politiske partia. Han meinte at endringa ville opna for friare parlamentsval, fordi NDP ikkje lengre trong å ha 2/3 fleirtal for å fremja presidentkandidaten. Lokalstyra kom òg til å bli sett på som politisk viktigare av dei nasjonale partia og ville difor bli prioriterte av politikarane (ibid).

I mai 2005 presenterte president Mubarak det konkrete forslaget til endring av artikkel 76. Forslaget blei vedteke i Majlis ash-Shūra, overhuset, 9. mai 2005, og i Majlis ash-Sh‘ab, underhuset i parlamentet 10. mai 2005. Endringa blei stadfesta i ei folkerøysting 25. mai, og blei gjeldande til presidentvalet i september 2005.

I forslaget blei det opna for fleirkandidatval, men med mange hindringar i vegen for å bli presidentkandidat. Uavhengige kandidatar måtte i følge den nye lova ha støtte frå 250 valde representantar (inkludert 140 medlemmar i lokale styre, 65 representantar i parlamentet og 25 medlemmar av overhuset Majlis ash-Shūra). Partia kunne stilla kandidatar, men det er strenge krav: Partiet må ha eksistert og verka uavbrutt i minst fem år, dei må ha minst fem prosent av dei valde medlemmane i parlamentet og overhuset, og kandidaten må ha vore medlem av partistyret i minst eitt år.

Desse hindringane, viss dei hadde blitt fulgt i 2005, ville ha gjort at Mubarak var den einaste presidentkandidaten. Ingen av dei lovlege partia hadde over fem prosent i parlamentet og overhuset. Då lovendringa kom hadde ikkje ein gong heile opposisjonen til saman så mykje som 65 representantar i parlamentet. Og partiet til ein av dei viktigaste potensielle presidentkandidatane, Ayman Nūr frå Ghad, var enno ikkje fem år gammalt. Den største opposisjonsgruppa som ikkje er lovleg parti, Muslimbrørne, har etter parlamentsvalet i desember 2005 over 65 representantar av dei 444 representantane i parlamentet, men dei ville ikkje klart å sikra seg støtte frå 25 medlemmar av overhuset og 10 medlemmar i lokale styre i minst 14 guvernerat.

Dei strenge krava trådte ikkje i kraft i forhold til det første presidentvalet etter grunnlovsendringa. I det valet var det einaste kravet at kandidatane kom frå registrerte parti. Det ekskluderte Dei muslimske brørne og andre rørsler eller parti som ikkje var blitt godkjende, og viktige enkeltpersonar som Nawwāl as-Sa‘dāwī og S‘ad ed-Dīn Ibrāhīm, som ikkje var kandidatar for nokon parti.

Kifaya allierer seg med dommarane

Dei konkrete grunnlovsendingane som blei gjennomførte i mai 2005 stadfesta den skepsisen opposisjonen hadde uttrykt til om det ville koma til å vera reelle endringar. Dommarar fremja krav om lovendring for å sikra at det kommande president- og parlamentsvalet skulle vera fritt og rettferdig. I ei ekstraordinær generalforsamling for dommarklubben i Alexandria 16. april 2005 trua 1200 dommarar med å nekta å overvaka det kommande president- og parlamentsvalet viss ikkje kravet deira blei høyrd (Al-Ahram Weekly 21.-27.04.2005).

Kifaya støtta dommarane, og forsøkte 27. april å ha demonstrasjonar i fjorten guvernement under slagodret: «Ingen grunnlov utan fridom» (Al Ahram Weekly 28.04.-04.05.2005).

Kifaya lukkast med å halda demonstrasjonar i fire guvernement men demonstrantane i dei andre ti blei hindra av styresmaktene, og 150 demonstrantar blei arresterte (Crisis Group N°46, 4. oktober 2005, 2).

Dommarane fortsette diskusjonen om dei skulle nekta å overvaka vala på generalforsamlinga i dommarklubben i Kairo 13. mai. Samtidig med dommarane heldt sitt møte hadde Kifaya ein demonstrasjon til støtte for krava til dommarane. I møtet opprettheldt dommarane krava sine, og dei bestemte seg for å ikkje overvaka folkerøystinga om grunnlovsendinga 25. mai. Det blei difor mobilisert for boikott av folkerøystinga, og kravd at grunnlovsendinga skulle kjennast ugyldig. Dei små demonstrasjonane i Kairo sentrum på røystingsdagen 25. mai blei møtt med eit nytt verkemiddel: valdelege motdemonstrantar. Menneskerettsorganisasjonar protesterte i etterkant mot at politiet berre hadde stått og sett på mens folk blei slått og kvinner blei utsett for seksuell trakkassering og overgrep. Motdemonstrantane kom i følge rapportane frå menneskerettsorganisasjonane i minibussar, og hadde med seg bilete av president Mubarak, og slagord på engelsk og arabisk (Egyptian Association Against Torture m.fl. 26.05.2005, Al-Ahram Weekly 02.-08.06.2005 a). Hendinga sjokkerte folk, og Kifaya arrangerte støttedemonstrasjon. Aktivismen mot folkerøystinga blei òg møtt med arrestasjonar, 46 opposisjonelle blei arrestert på dagen for folkerøystinga, halvparten av dei i Ismailia (Al-Ahram Weekly 02.-08.06.2005 a).

Det var vanskeleg å måla kor effektiv boikotten av folkerøystinga var. Offisielle rapportar sa at 53,6 prosent av dei røysteføre hadde delteke i valet, og at av dei hadde 82,9 prosent stemt for grunnlovsendinga. Opposisjonen hevda at det hadde vore maksimalt 5 prosent oppslutning til valet (Al-Ahram Weekly 02.-08.06.2005 b). Den låge oppslutninga hadde

truleg ikkje så mykje med oppfordringa til boikott frå Kifaya og opposisjonen, som at befolkninga ikkje såg poenget i å gå til urnene.

Muslimbrørne demonstrerer i gatene

I april og mai gjekk Muslimbrørne ut i gatene for å protestera mot grunnlovsendinga. Dette var nytt på to måtar. For det fyrste har ikkje Muslimbrørne pleid å demonstrera utanfor moskeane og universitetsområda, og for det andre har dei pleid å vera forsiktige med å uttala seg sterkt om innanrikspolitiske spørsmål, begge deler fordi det blir sett på som ei sterkt utfordrande handling mot styresmaktene. Dei muslimske brørne organiserte demonstrasjonar over store deler av landet, og med mange deltakarar. Mens Kifaya fekk eit par hundre menneske ut på gata, fekk Muslimbrørne titusenviis. Slagorda til Muslimbrørne var mindre fiendlege og personfokuserte på presidenten, dei kravde meir fridom, reell reform og slutt på unntakslovene. Som eg var inne på tidlegare i kapittelet, så var det muslimbrør involverte i oppstarten av Kifaya, og dei deltok i rørsla på individuell basis, men ikkje som gruppe. Det at Muslimbrørne no gjekk på gata var truleg for å minna alle på at Muslimbrørne kan mobilisera folk på gata, og for å synleggjera sine eigne krav. Men muslimbrørne betalte ein stor pris for å visa dette, dei blei arresterte i tusenviis, og fleire av dei sentrale medlemmane blei heldt i varetekt i lang tid (Crisis Group N°46, 4. oktober 2005, 19).

Presidentvalet i 2005

Registreringa for presidentkandidatar starta 29. juli, berre halvannen månad før valet. Då fristen gjekk ut var det nesten hundre kandidatar som hadde registrert seg (Al-Ahram Weekly 04.-10.08.2005). Det var diskusjon mellom opposisjonspartia som hadde vore mot grunnlovsendinga om det var riktig å stilla til val, Tagammu' og nasseristpartiet stilte ikkje kandidatar. Etter ein utsilingsprosess i tråd med grunnlovsendinga og unntaka for den i 2005 stod ein igjen med 10 kandidatar, alle var partileiarar i registrerte parti (Al-Ahram Weekly 11.-17.08.2005). Dei fleste kandidatane var frå små parti med svært lite tilslutning, men tre kandidatar stod fram som viktige: sittande president Hosni Mubarak frå NDP, Nu'mān Gum'a frå Wafd og Ayman Nūr frå Ghad. Det var ingen som rekna med at nokon andre enn Mubarak ville vinna valet, spenninga låg i kor stor prosent av røystene dei andre kandidatane ville klara å få.

Både på grunn av den korte tida det var klart kven som var kandidatar, den korte tida valkampen varte, og det at Mubarak dominerte på alle område, gjorde at det ikkje framstod

som eit reelt val. Det var berre Nūr, Gum‘a og Mubarak som var synlege i gatebiletet i valkampen, med store plakatar og bannerar som hang over gatene. Og det var først og fremst støtte til Mubarak som var synleg, med slagord som «stem ja til Mubarak», eit slagord som hang igjen frå tida då presidentvalet var folkerøysting om ein kandidat. Ayman Nūr framstod som ein ung og meir framtidsretta kandidat med sine 41 år, enn det Nu‘mān Gum‘a. Hosni Mubarak blei i valkampen for det meste framstilt som nasjonens far, og fortalte om korleis han skulle fortsetta å styra Egypt på den beste måten. Det blei ikkje sett opp nokon valdebatt på TV, sjølv om Nūr prøvde å få det til (Al-Ahram Weekly 25.-31.08.2005 a). Det offisielle valresultatet var at president Hosni Mubarak blei gjenvald med 88,6 prosent, Ayman Nūr fekk 7,3 prosent og Nu‘mān Gum‘a fekk 2,8 prosent. Til trass for at ein hadde hatt fleire kandidatar blei det meste uendra. Nasjonal og internasjonal media oppsummerte på valdagen at det hadde vore ei ny erfaring for egyptarane, og at det peika framover til eit meir ope og demokratisk Egypt.

Kifaya sin aktivitet i valkampen avgrensa seg til å protestera mot grunnlovsendinga, og oppmoda til boikott av valet. Sommaren 2005 hadde dei fleire markeringar mot åtaka dei var utsett for 25. mai. Åtaka 25. mai førte òg til opprettinga av gruppa *Shayfinkom*, (som på norsk kan oversettast til «me ser dykk») og nettstaden shayfeen.com, for å rapportera om regelbrot og vald under vala. Dei som oppretta denne gruppa høyrde i følgje Al-Ahram Weekly ikkje til Kifaya, men hadde blitt sjokkerte av korleis demonstrantane hadde blitt behandla, og ville hindra denne typen hendingar i framtida (Al-Ahram Weekly 16.-22.06.2005).

Ein annan viktig aktivitet for Kifaya var å forsøka å påverka dommarane til å nekta å overvaka presidentvalet. Dommarane som i mai hadde bestemt seg for å nekta å overvaka folkerøystinga om grunnlovsendinga, skulle i generalforsamling 2. september bestemma seg for om dei skulle overvaka presidentvalet (Al-Ahram Weekly 19.-25.05.2005). Dommarane heldt presset oppe, men bestemte til slutt 2. september at dei ville overvaka valet likevel, sjølv om dei ikkje fekk gjennom så mange av krava sine. Kifaya mobiliserte til demonstrasjon ved bygningen til journalistfagforeininga, ikkje så langt frå dommarklubben sine lokale, for å støtta dei i avgjersla om boikott av presidentvalet. Ein kunen tydeleg sjå at skuffelsen var stor mellom demonstrantane då dommarane likevel godtok å overvaka vala.

Kifaya boikotta presidentvalet, men mange av dei stemte nok likevel på Ayman Nūr. Det var knytt stor spenning til kva Dei muslimske brørne skulle gjera på valdagen. Organisasjonen hadde vore mot grunnlovsendinga, og hadde ikkje gått aktivt ut og støtta ein kandidat. Til

slutt gjekk dei ut med ei merkeleg formulering, dei skulle gå inn for det dei kalte ein positiv boikott, altså å ikkje støtta ein bestemt kandidat som organisasjon, men oppfordra medlemmane sine til å stemma i valet (Al-Ahram Weekly 25.-31.08.2005 b).

Kifaya sitt første år

Det viktige nye med Kifaya var at dei sa nei til president Mubarak, og nei til sonen hans Gamal Mubarak, noko som hadde vore tabu til då. Dette tabuet blei utfordra i demonstrasjonane i samband med intifadaen og krigen mot Irak, men det å laga ein organisasjon med hovdmål å ikkje få Hosni eller Gamal Mubarak som neste president var eit nytt steg.

I det første året etter stiftinga klarte Kifaya gjentekne gonger å vera synlege på gata, vera synlege i media, og å bryta tabuet mot å seia nei til president Mubarak. Kifaya såg av den grunn ut til å ha eit potensiale for å bli viktige i egyptisk politikk. Samtidig hadde ikkje demonstrasjonane dei tok initiativ til særleg stor oppslutning, og etter kvart var det inga nyheit at dei var ute på gata og demonstrerte. Dei blei møtt av aukande fysiske represjonar, både gjennom arrestasjonar og fysisk vald.

Stiftingsmanifestet viser noko av svakheita i Kifaya-prosjektet. Krava kan femna store delar av opposisjonen, fordi dei handlar om at fleire skal ha tilgang på å søka politisk makt. Men den egyptiske opposisjonen er splitta, og vil ikkje nødvendigvis søka samarbeid med Kifaya sjølv om dei er samde i krava deira. Krava er òg vanskelege å mobilisera på for folk flest, fordi krava er såpass generelle at om dei blir oppfylte vil det ikkje ha nokon særleg konsekvens for liva til den jamne egyptar.

Kifaya hadde òg det problemet at sjølv om dei framstilte seg sjølv som nyskapande, så var dei som uttalte seg på vegne av organisasjonen stort sett kjende aktivistar. Sjølv om Kifaya uttalte seg på vegne av det egyptiske folket, framstod dei som eit middelklassefenomen, eit elitefenomen. Stiftarane, talspersonane og dei som uttalte seg i demonstrasjonar var stort sett ingeniørar, journalistar og frå andre yrke som har høgare utdanning. Kifaya mangla ei klar retning vidare, noko neste kapittel tek for seg.

Kapittel 6: Kifaya og parlamentsvalet i 2005

Etter presidentvalet stod Kifaya ved eit vegskilje. Skulle dei satsa på å byggja ut eigen organisasjon, skulle dei laga ein ideologi for eit alternativt system, eller skulle dei alliera seg med eksisterande opposisjonsparti?

Parlamentsvalet i november og desember 2005 blei av eksterne kommentatorar tolka som den staden ein kunne få ei viss endring i det politiske systemet, mens presidentvalet med fleire kandidatar var ei symbolsk endring. Arbeidet med parlamentsvalet blei av ein del personar i Kifaya sett på som ein måte å få sameina opposisjonen på og utnytta støtten rørsla hadde. Kifaya valde å leggja vekt på det eksisterande politiske systemet under parlamentsvalet 2005, i staden for å bruka tida på å diskutera eit alternativt system, eller å mobilisera nye grupper på gata.

Dette kapittelet gjer reie for parlamentsvalet i 2005 og Kifaya si rolle i valet. Kapittelet trekk liner til tidlegare parlamentsval og korleis dei politiske partia har fungert dei siste åra. Eg vil òg sjå på alternative måtar å arbeida på som blei diskutert i denne perioden. Klarte Kifaya å føra vidare det engasjementet dei hadde bygd opp til no?

Parlamentsvalet i Egypt før 2005

Partia som finst i Egypt er eit resultat av oppmjukninga til Sadat på syttitalet. Nokre av partia, som Wafd, er ei vidareføring av parti som fanst før 1952, mens andre, som Tagammu' og 'Amal er basert på plattformane i Den Arabiske Sosialistunionen. Andre igjen er oppretta seinare. Mange av opposisjonspolitikarane har tidlegare vore sentrale i regimepartiet.

Partia i det parlamentariske systmet i Egypt fungerer meir som nettverk for å distribuera pengar og innverknad gjennom patron-klient-forhold, enn som ideologiske plattformer. Dette blir gjennomført på fleire måtar. Den eine måten er gjennom lovgevinga: Partilovene gjer at berre parti som ikkje trugar regimet blir godkjent, og det er lagt strenge begrensingar for kva eit parti kan arbeida med. Den andre måten å hindra politisk opposisjon er gjennom fysisk makt: Viss eit parti eller ein kandidat trugar makta til regimet vert dei møtt med maktbruk og i verste fall vald, til og med med dødeleg utfall. Dette blir sjølvsagt òg brukt mot opposisjon som ikkje er politisk, til dømes i rivaliseringa mellom formelle NDP-kandidatar og uavhenginge NDP-kandidatar (Kassem 2004).

Hindring av politisk aktivitet gjennom maktbruk og vald

Det egyptiske regimet har lang erfaring i å fengsla opposisjonelle, og å bruka vald når dei føler seg truga. Men mykje av valden er det ikkje politiet og militæret som står for, interne feidar mellom kandidatar, ofte frå same parti, står for mykje av valden og drapa. Eit politisk system der poltikarane først og fremst er patronar som kan levera goder til klientane, i staden for valde leiarar for politiske parti, kan føra til agressjon mellom tilhengarane til ulike kandidatar (Kassem 2000:171).

Det ser ut til at valdsbruken i vala har endra seg. Valet i 1995 var eit av dei mest valdelege på lenge, over 50 personar blei drepne. I neste val, i 1995, var det under ti personar som blei drepne, men til gjengjeld var det ei anna negativ utvikling for opposisjonspartia, det var valkampaktivistar og ikkje styresmaktene som stod for valden. Dei fleste dødsfalla skjedde på grunn av feidar mellom konkurrerande kandidatar og deira personlege grupper av tilhengarar. I 2000-valet utførte staten ved hjelp av politi, militære, og innleide bøller, vald mot innbyggjarane. Dette kjem mellom anna fram i ein rapport om valet (Ouda m.fl. 2001:63-64):

It is also noted that violence between candidates and their supporters decreased, whereas the violence from security forces against voters increased. This can be asserted by the fact that there were no clearly violent cases in the governorates of Upper Egypt, whereas violent cases increased in Lower Egypt, as a result of security forces preventing supporters of the Muslim Brothers, some opposition parties, and independents, from reaching polling stations. It was also noticed that the weak results achieved by the NDP in the first two rounds led to more security intervention in the third round, making it the most violent round in the election – four people were killed and about 40 were injured. Approximately 80% of the killings and injuries resulted from bullets or tear gas fired by security forces and not through rival fighting.

Det er eit viktig poeng frå parlamentsvalet i 2000 at valdsbruken auka når regimepartiet gjorde det dårleg i dei første valrundane. Som eg viser seinare i kapittelet gjentek denne tendensen seg i parlamentsvalet i 2005.

Hindring av politisk aktivitet gjennom lovverket

På overflata ser det politiske systemet i Egypt relativt opent ut, grunna innføringa av fleipartisystemet i 1977. I realiteten er mange hindringar for politisk aktivitet. Då Sadat innførte fleipartisystemet tillot han berre parti som ikkje kom i konflikt med prinsippa i

Sharia, nasjonal einskap og offentleg ro og orden (sjå kap 3). Ei anna viktig hindring var at lov 40 av 1977 sa at nye parti måtte vera distinkt forskjellige frå andre parti, og at dei ikkje skulle ha utanlandsk finansiering. Difor har mange blitt hindra å stifte parti (slik som det moderate islamske partiet Wasat), eller fått partiet sitt frose i lang tid (slik som al-Ahrar) (Kassem 2004:78). På grunn av hindringane for partidanning og politisk deltaking, er dei politiske partia i Egypt framleis svake og underutvikla. Sidan fleirpartivala ikkje har nokon innverknad på der dei politiske avgjerdene blir tekne, til dømes val av regjering, så er politiske parti i praksis ekskludert frå å driva med politikk (Kassem 2004:76).

Partia blir øydelagte av interne feider, og ofte brukar partifeller lovverket mot kvarandre internt, for å skada kvarandre, eller for å styrka sin eigen posisjon. Til dømes førte leiarskapskampen i al-Ahrar i 1998 til at Political Parties Committee kunne frysa partiaktiviteten for seksti dagar med grunngjevinga at dei måtte innkalla landsmøte og velja ein ny leiar utan meir bråk (Kassem 2004:78). Leiarskapskiftet i Wafd då leiaren Fuād Sarāg ad-Dīn døyde i 2000 gjekk glattare, og Nu‘mān Gum‘a blei vald som leiar. Til gjengjeld splitta partiet i mars 2001 på grunn av usemjer der parlamentsmedlemmane Farīd Ḥassanain og Ayman Nūr syntest dei var blitt dårleg behandla av leiaren. Dei hadde ikkje fått støtte til å utfordra regimet til å gjera noko med eit påstått snikmordforsøk på Ḥassanain. Gum‘a ekskluderte dei to med grunngjevinga at dei fungerte splittande. Det betydde òg sjølvsgatt at Wafd mista to seter i parlamentet, posisjonar som er svært viktige for partia som stiller til val denne type klientelistiske system som det egyptiske systemet er (Kassem 2004:78). Det førte til at Ayman Nūr oppretta partiet Ghad, eit parti som truleg får ein av røystene til Wafd.

Valkamp er vanskeleg for opposisjonskandidatar i Egypt. Som vist i tidlegare kapittel så er det å demonstrera på gata under unnatakstilstanden forbode og det er strenge reglar for møteverksemd utanfor partilokala. Det gjeld òg for valmøte. Opposisjonskandidatar får stort sett avslag på søknadene om å halda møte, og dei få som får løyve får dette så seint at det er vanskeleg å kalla inn til møte. Det er innanriksministeriet som avgjer kvar ein skal halda møte, så opposisjonen får løyve til å halda møte i små smug som er vanskeleg for veljarane deira å finna. Dei fleste opposisjonskandidatane orkar difor ikkje å søka, og risikerer dermed arrestasjon når dei likevel held møte (Kassem 2004:56). Alle hindringane opposisjonspolitikarane møter, både frå den egyptiske staten og frå partifeller, gjer at dei legale politiske partia blir marginaliserte. Partia fungerer meir som ei samanhoping av

personlegheiter, og deira nettverk av støttesplarar, enn som parti med felles politisk mål og eit utvikla partiapparat (Kassem 2004:80).

Dei muslimske brørne er det partiet med størst organisasjonsapparat, og dei er den delen av opposisjonen som har størst oppslutning i vala. Ei forklaring på det kan vera at islamismen som ideologi fungerer meir organiserande enn dei sekulære partia sin ideologi, og at dei politiske måla til Muslimbrørne engasjerer folk sterkare enn måla til dei sekulære partia. Muslimbrørne har lagt vekt på organisasjonsbygging i ein heilt annan grad enn dei legale partia. Ei anna forklaring på oppslutninga at fordi dei ikkje er eit legalt parti så slepp dei å forholde seg til restriksjonane som følgjer med godkjenningssløyva, og difor ikkje er så hindra i arbeidet sitt som dei legale partia er. Men muslimbrørne har møtt mange restriksjonar på deltaking i val, og får ikkje stilla partiliste. I periodar har dei stilt til val på andre sine liste, og dei siste åra har dei stilt som uavhengige kandidatar. Regimet har møtt valdeltakinga frå Muslimbrørne med massearrestasjonar av aktivistane deira, med valdsbruk mot støttespelarane til Muslimbrørne og ved å hindra veljarane deira i å røysta (Wickham 2004:224).

Parlamentsvalet

I slutten av oktober 2005, kort tid før parlamentsvalet blei det skipa ein valallianse av mange av opposisjonsparti: «United National Front for Change» (UNFC). Initiativet blei presentert på årsmarkeringa for stiftinga av Kifaya i september. Formålet var at partia skulle samordna innsatsen sin i valkampen, og ikkje stilla konkurrerende kandidatar i valkretsane. Dei stilte altså ikkje ei felles valliste. Alliansen var i utgangspunktet samansett av dei fleste viktige opposisjonspartia, Kifaya og andre opposisjonsrørslar. Dei muslimske brørne deltok òg i samtalane sjølv om fleire av dei andre deltakarane, spesielt Tagammu' var svært skeptiske. Men rett etter stiftinga trekte Borskapen seg ut og stilte sine egne kandidatar i 150 valkretsar under slagordet «islam er løysinga». UNFC stilte kandidatar i 180 valkretsar, men i mange av kretsane stilte parti som var med i valalliansen òg egne kandidatar, til trass for at samordning av dette var formålet for valalliansen.

Det var mykje fram og tilbake med ulike alliansar før parlamentsvalet sommaren og hausten 2005. UNFC var ein brei allianse i utgangspunktet, men dei store motsetnadane i opposisjonen i Egypt la til rette for splitting. Ghad blei ekskludert frå UNFC, truleg fordi Wafd ikkje ville ha dei med. Dei muslimske brørne var først inkludert i UNFC, men forsvann ut, truleg fordi Tagammu' ikkje ville samarbeida med islamistar. Muslimbrørne, Wafd, 'Amal

og Revolutionary Socialists laga òg sin eigen allianse, ein allianse ein ikkje såg mykje til seinare (Al-Ahram Weekly 29.09-05.10.2005, 13.-19.10.2005, 02.-09.11.2005 a; Ikhwanweb 20.10.2005). At det er vanskeleg for den egyptiske opposisjonen å bli samde om ein felles strategi har ein òg sett i tidlegare forsøk, som då Tagammu' brøyt ut av ein planlagt boikott av parlamentsvalet i 1990, på grunn av usemjer om kven som skulle vera talsmann for opposisjonen. Personlege usemjer og personlege avgjersler frå partieliarane er altså avgjerande for om ein får til alliansar eller ikkje (Kassem 2004:77f).

Valresultata

Parlamentsvalet blei gjennomført i tre rundar med eventuelle «run-off»-val i perioden 9. november til 7. desember. 5320 kandidatar stilte til dei 444 setene, etter at over 500 kandidatar var blitt diskvalifiserte. Alle dei diskvalifiserte kandidatane kom frå opposisjonen eller stilte som uavhengige (Al-Ahram Weekly 02.-09.11.2005 b).

I første runde stilte NDP 164 kandidatar, og UNFC stilte 87. Muslimbrørne stilte 50 kandidatar mot NDP sine kandidatar, kommentatorar rekna med dei berre ville vinna meir enn 10 seter fordi dei stilte mot viktige NDP-folk. Då broskapen i første runde vann 34 seter i eit val gjennomført utan mykje valjuks og vald, skremte nok det både regimet og dei andre partia. Den neste valomgangen var prega av større problem, og i den siste omgangen var det mange rapportar at politiet hadde fysisk stoppa opposisjonen frå å røysta, ofte med vald, og at det hadde skjedd valjuks (Al-Ahram Weekly 02.-09.11.2005 c, Al-Ahram Weekly 24.-30.11.2005)

Muslimbrørne stilte totalt kandidatar til berre ein tredel av setene, og det blei kommentert at dei på den måten utfordra regimet, men likevel ikkje kunne få avgjerande makt i parlamentet, berre blokkerande makt. Det er likevel verdt å merka seg at det er faktisk ei auke frå 2000 då dei stilte 90 kandidatar (ibid). Muḥammad Ḥabīb, nestleiar i broskapen, rekna på førehand med at dei totalt ville vinna 50 seter i valet (Al-Ahram Weekly 02.-09.11.2005), så valsigeren kom som ei overrasking på dei også.

Kvifor vann Muslimbrørne, mens partia i UNFC gjekk tilbake? Muslimbrørne har ein sosial base, og han har auka på grunn av «deformen» av sosiale tenester sidan 70-talet, men ein sann base har ikkje opposisjonsrørsla. Aktivistar eg snakka med etter parlamentsvalet diskuterte om den sekulære opposisjonen sjølv burde jobba meir som ei sosial rørsla for å auka den sosiale basen sin.

Opposisjonspartiallianse eller ny sosiopolitisk samfunnskontrakt?

Hausten 2005 var Kifaya eit år gammalt, men hadde enno ikkje funne forma si organisatorisk og politisk. Ein del viktige avgjersler måtte tas, kva var Kifaya si rolle i egyptisk politikk?

Det er fleire standpunkt i denne debatten, som eg vil spissformulera som:

1. Fortsetta som eliteallianse som utfordrar regimet frå syndikatbyningane og held fram at det trengst ei ny politisk ordning.
2. Forsøka å få (dei legale) opposisjonspartia på banen igjen.
3. Forsøka å alliera sterke politiske krefter som Dei muslimske brørne og det som finst av annan opposisjonsrørsle, og utfordra regimet på gata.

Dei fleste i Kifaya la vekt på at Kifaya var ute på gata og utfordra regimet. Likevel forsvann dei etter kvart frå bybiletet. I praksis har difor ein del av leiinga i Kifaya vald å leggja vekt på andre ting. George Ishaq kan plasserast i den første retninga. Ambisjonane hans for Kifaya var å utfordra regimet, inkludert å utfordra dei på gata, og å samla ei sekulær opposisjonsrørsle. Men han snakka ikkje om Kifaya som løysinga for Egypt, eller la vekt på massegrunnlaget til rørsle. Det sekulære fokuset til Ishaq fungerte splittande i Kifaya, som då han uttalte seg skeptisk mot bruk av sjal, og seinare då han deltok på ei USA-finansiert konferanse i Tyrkia våren 2006.

Politikarar frå dei legale opposisjonspartia oppfattar eg som talspersonar for den andre retninga, men òg til dels Ishaq og andre som legg vekt på regimekritikk, og at opposisjonspartia var nødvendige for det politiske livet i Egypt, og at sjølv om dei ikkje fungerte lengre, så måtte ein oppfordra dei til å bli reelle parti igjen (Ishaq 13.12.2005). Abu-l-‘Ila Māḍi kan òg plasserast i denne retninga, fordi mykje av arbeidet hans er i forhold til partilovene. Denne retninga ynskjer at regimet skal følgja spelereglane, og la dei legale opposisjonspartia få stilla til val utan å bli møtt med trenering eller vald, og dei ynskjer òg at fleire opposisjonsparti burde bli legale, sjølv om ein del lagar unntak for dei grupperingane dei sjølv reknar som illiberale, til dømes Dei muslimske brørne.

Den tredje retninga vil heller enn å arbeida med parlamentsvalet, leggja vekt på at det trengst eit nytt politisk system i Egypt. Ein av talspersonane for denne lina er Kifaya-talperson ‘Abd el-Ḥalīm Qandīl. Qandīl legg vekt på store synlege demonstrasjonar, at det trengst ei ny

grunnlov og ei overgangsregjering i Egypt. I fleire av samtalarane eg hadde med han snakka han om korleis Kifaya berre var starten på ei større rørsle, at det ville komma hundretusener som demonstrerte på gata, og han trakk parallellar til brøddopptøyene på syttitalet. Qandīl legg òg vekt på samarbeid med Dei muslimske brørne.

Det at Kifaya publiserte pamfletten *Mot ein ny sosiopolitisk samfunnskontrakt* i august 2005 oppfattar eg som eit steg i retning av både tendens 1 og 3. I pamfletten legg ein opp til ein meir grunnleggjande diskusjon om korleis Egypt skulle utvikla seg. Ideologidebatten kom likevel i skuggen av at Kifaya valde å leggja til rette for ein allianse av legale opposisjonsparti og uavhengige kandidatar, og å ikkje støtta Muslimbrørne sine kandidatar. Praksis betydde altså at fokuset blei flytta frå det overordna og prinsipielle, til å støtta opposisjonskandidatar som er ein del av det egyptiske parlamentariske systemet

Har den sekulære opposisjonen feila?

Kapittelet starta med å visa til håpa for parlamentsvalet, om at starten på eit meir demokratisk statssystem i Egypt kunne komma der. Som eg har vist så førte ikkje den sekulære opposisjonsrørsla sine forsøksvise alliansar til nokon auka oppslutning mandatmessig, eller til at nye kandidatar blei vist fram. National Front for Change and Reform fungerte for det meste som ei papirallianse av tradisjonelle opposisjonsparti. Det nye i valet var at Muslimbrørne fekk stor framgang, såpass framgang at det blei sett på som trugande nok for regimet til at dei trappa opp valdsbruken i andre og tredje runde.

Strategien om å laga ei opposisjonsallianse til parlamentsvalet fungerte ikkje i forhold til mandatresultat. Betyr det at Kifaya som prosjekt har feila? Det ser eg nærmare på i konklusjonen.

Kapittel 7 Har Kifaya lukkast?

Dei fire førre kapittela har vist utviklinga i den egyptiske opposisjonen, og utviklinga av Kifaya. Problemstillingane for oppgåva blei definert i innleiinga som: *kva er Kifaya?* og *fungerer Kifaya demokratiserande for det egyptiske sivile samfunnet?*. I dette kapittelet vil eg bruka det teoretiske rammeverket frå kapittel 2 til å svara på problemstillingane.

Kva er Kifaya?

Rammeverket frå Tarrow er nyttig for å sjå på sosiale rørsler, men det går an å diskutera om Kifaya verkeleg er ei sosial rørsle. Tarrow avgrensar omgrepet til «those sequences of

contentious politics that are based on underlying social networks and resonant collective action frames, and which develop the capacity to maintain sustained challenges against powerful opponents». Når det har opna seg eit handlingsrom kan personar med knappe ressursar delta i folkeleg protest. Ei sosial rørsle er karakterisert av at folkeleg protest blir til ei meir organisert kraft gjennom tette sosiale band, og at denne rørsla brukar eit symbolsk rammeverk som fungerer mobiliserande på fleire (Tarrow 1998:2,10). Kifaya er på trass av sine ambisjonar, ikkje ei rørsle som har mobilisert mange folk. Dei har heller ikkje klart å oppretthalda den styrken som skal til for å utfordra regimet. Men rørsla har forsøkt å få til desse tinga, og dei har presentert seg som om dei har fått det til.

Handlingsrom – vilkåra for rørsla

Tarrow argumenter for at folkeleg protest skjer når ein ser ei endring av handlingsrom og restriksjonar, ikkje nødvendigvis på grunn av at folk opplever endringar i sosiale eller økonomiske faktorar. Endringar i handlingsrommet kan vera at nye grupper får tilgang på ressurser eller institusjonar, det kan vera kløyvingar i elitane, nye alliansar som opnar seg opp, eller at staten har mindre moglegheit til å utøva repressjon. Det kan òg vera at ein oppfattar at det er større kostnad ved å la vera å gjera noko, enn ved å handla (Tarrow 1998:71).

Demonstrasjonane mot krigen i Irak og Palestina gjorde folk meir vande med å vera på gata og protestera. Det skapte òg nye samarbeid mellom grupper som før hadde hatt eit anstrengt forhold. Det var nok ikkje tilfeldig at solidaritetsdemonstrasjonane etter kvart òg hadde slagord mot regimet. Regimet var faktisk alliert med USA og hadde inngått fredsavtale med Israel. Debatten om legitimiteten til Hosni Mubarak kom òg opp fordi det blei meir og meir sannsynleg at han planla å la sonen sin Gamal ta over presidentembetet. Gamal Mubarak sitt kandidatur er mindre legitimt i det faren sitt er, og opnar dimed for debatt og protest.

Ny tilgang på teknologi og informasjon endra òg handlingsrommet. Demonstrasjonar rundt om i verda, som oransjerevolusjonen i Ukraina og sederrevolusjonen i Libanon, blei vist på internasjonal TV, og såg ut som dei kunne føra til endring. Det kan ha inspirert stiftarane av Kifaya til å prøva å få til noko av det same i Egypt. Mediedekninga kan òg ha gjort at fleire ville delta i demonstrasjonane, det at TV ville dekkja dei kan ha blitt oppfatta som at dei var viktige og at dei kunne føra til endring. Mobiltelefonar, e-post og internett opna for rask mobilisering utan sensur, til forskjell frå partiavisene.

Endringane i det parlamentariske systemet vil eg argumentera for at lukka handlingsrommet til Kifaya. Krava til organisasjonen var ei endring av det politiske systemet i Egypt, og rett etter blei det gjennomført ei endring. For omverda kunne det sjå ut som dei hadde fått gjennom ein del av krava sine, og at dei ikkje hadde noko rom å fylla. Og for dei som forstod kva endringane i praksis betydde, så fungerte det demotiverande fordi demonstrasjonane og krava ikkje førte fram, regimet fortsette å gjera som det ville utan å høyra på folkelege krav.

Handlemåtar – kva gjorde rørsle

Tarrow delte opp handlemåtane til ei rørsle i tre typar: vald, konvensjonell protest, og utfordrande handlingar. Det er dei utfordrande handlingane som utfordrar regimet, fordi dei ikkje veit korleis dei skal respondera.

Konvensjonell protest i Egypt har dei siste femti åra stort sett vore folkemøte innandørs og kritiske artiklar i opposisjonelle aviser der ein ikkje direkte kritiserer presidenten. For å vera på gata må ein ha løyve frå myndigheitene, og det er umogleg å få det for å driva med regimekritikk. Når ein går på gata utan løyve, blir ein ofte møtt med vald og arrestasjonar frå politiet. Avisene utset seg sjølv for sjølvensur, fordi presselova gjer det mogleg å bli idømt lange straffar for injurier viss ein uttaler seg kritisk.

Kifaya stod i starten for utfordrande handlingar. Den eksplisitte kritikken av presidenten frå ‘Abd el-Ḥalīm Qandīl i *Al-‘Arabi* var ny, og fekk òg ein brutal reaksjon då han blei kidnappa og slått. Demonstrasjonane på gata, der dei utan demonstrasjonsløyve eksplisitt kritiserte presidenten var nytt og spanande. Regimet virka òg usikre på korleis dei skulle respondera, viss det hadde vore ein spontan folkeleg protest mot brødpriser eller ei streik ville dei nok slått hardare ned på dei. Men dei første Kifaya-demonstrasjonane fekk gå i fred utan annan innblanding frå politiet enn at dei omringa demonstrantane. Regimet stramma deretter inn, med åtakinget på demonstrasjonen mot grunnlovsendringa 25. mai 2005 som eit godt eksempel. Seinare demonstrasjonar ofte vore på trappene til pressesyndikatet, ein stad som ikkje mange andre enn politiet legg merke til at demonstrasjonen skjer.

Bruken av moderne kommunikasjon var òg ein ny måte å protestera på. Mobilisering ved tekstmeldingar hadde potensiale til å samla mange folk på kort tid. Bloggarar spreidde informasjon både i Egypt, men òg til heile verda. Regimet stramma etter kvart inn her òg, gjennom arrestasjon av den kjente bloggaren ‘Ala. Bloggane har etter kvart utvikla seg til å vera ein vanleg måte for egyptisk opposisjon å rapportera om regimet sine handlingar, men

har mista ein del av den utfordrande krafta som dei hadde då det var nytt, truleg fordi bloggrapportane hadde mindre innflytelse enn det regimet kunne frykta.

Ganske raskt utvikla Kifaya seg meir i retning av konvensjonell egyptisk protest, sjølv om dei framleis oppretthaldt eit symbolspråk som at dei var utfordrande for regimet. Kifaya gjekk frå gata til bygga til syndikata. Og dei gjekk frå å seia at det trengst eit nytt system til å delta i valkampen for dei legale partia. Sjølv om krefter i Kifaya ynskjer at det skal utvikla seg til ei sosial rørsle, så ser det ut til at dei har vunne som ville ha det til å vera ein slags NGO, eller ei opposisjonspartiallianse.

Innramming – symbolbruken og forklaringane gruppa brukte

Tarrow (1998:106ff) bruker omgrepet *framing*, innramming, om bruk av symbol for å mobilisera. Symbol er i denne samanhengen brukt vidare enn openberre symbol som klesdrakt eller flagg, men òg meir abstrakte og omfattande symbol som bruken av «rettar» i den amerikanske borgarrettsrørsla og *Solidaritet*-rørsla i Polen sin bruk av martyrar og andre katolske symbol ligg inne i omgrepet innramming. Tarjei Vågstøl (2007:99ff) har i hovudfagsoppgåva si om palestinarørsla i Noreg brukt omgrepet innramming om måten ei rørsle brukar sentrale førestillingar og prinsipp for å samla oppslutning om organisasjonen og støtte til krava sine, som «den palestinske kampen er rettviss», eller «målet er å endra opinionen i Noreg». Det er på denne måten omgrepet innramming er brukt i dette kapitlet.

Innramming: Kifaya er noko nytt

Rørsla Kifaya har fleire slike førestillingar, eller symbol, som dei brukar for å mobilisera, og for å framheva si eiga rolle. Det har heile tida vore sentralt for Kifaya å seia at dei er noko nytt. Ein kan sjå fleire forklaringar på det, det eine er at dei forsøker å skapa avstand til andre aktørar som dei politiske partia og Muslimbrørne, og på den måten mobilisera dei som vil ta avstand frå, eller ikkje føler seg heime hos dei andre aktørane. Ei anna forklaring kan vera at dei på den måten ynskjer å mobilisera folk gjennom å vera nyskapande og utfordrande. Ei tredje forklaring er at media blir tiltrukke av det nye, og at gjennom å leggja vekt på det får rørsla meir merksemd. Media har òg bidratt til å skapa denne innramminga, gjennom å leggja vekt på det nye og spanande med rørsla.

Eit viktig spørsmål i analyse av Kifaya er om rørsla faktisk var noko nytt, eller om det er ei vidareføring av det gamle med eit meir eller mindre vellukka forsøk på ny innramming.

Manar Shorbagy legg vekt på det kvalitativt nye (2007):

This essay argues that Kefaya's significance lies in its transformative potential as a broad political force that is uniquely suited to the needs of the moment in Egypt. It is at once a cross-ideological force that has the potential, in the long run, of creating a new mainstream and a movement of a new kind that is creating a distinctive and promising form of politics for Egypt.

Shorbagy kallar Kifaya for ei brei politisk kraft. Eg har inntrykk av at Kifaya klarte å mobilisera ein del nye folk. I avisintervju og gjennom andrehåndsrapportar har eg fått høyra om folk som aldri har vore aktive før, men som blei mobiliserte av Kifaya. Men dei eg oppfatta som leiande på demonstrasjonar og møte var gamle aktivistar. Dei unge som blei kjende, som bloggarane 'Ala og Manal med bloggen *Manal and Alaa's bit bucket* (manalaa.net), hadde òg vore politiske aktivistar før Kifaya oppstod. Eg har ikkje inntrykk av at det er lett for nye folk å spela ei leiande rolle i Kifaya.

Bredde kan òg bety bredde blant dei som stifta rørsle, og Shorbagy understrekar òg at rørsle er *cross-ideological*. Det er riktig at det var ei brein allianse av egyptisk opposisjon, men det var først og fremst dei små gruppene som la mykje krefter i prosjektet. Muslimbrørne prioriterte ikkje å ta særleg del i Kifaya, heller ikkje Ghad.

Shorbagy skriv òg at Kifaya kan laga ein ny *mainstream*. Det vil seie at Kifaya skaper ein ny måte å snakka om politikk på, får fram nye prioriteringar. Dette er essensen i innramminga «Kifaya er noko nytt». Og denne innramminga har vore vellukka, på den måten at sakene og omgrepa Kifaya har bruka, har spredt seg til andre parti og grupper. Det gjeld spesielt vektlegginga av at ein treng grunnleggande sivile og politiske rettar som forsamlingsfridom, rett til å stifta parti og trykkefridom.

I starten etter at rørsle var stifta virka det òg som at ramma om at dei var noko nytt, og skulle skapa endring, førte til meir aktivitet. Det blei laga mange nye nettverk, som hadde liknande namn som det formelle namnet på Kifaya: Den egyptiske rørsle for endring. Det blei mellom anna stifta Barn for endring, Ungdom for endring, Journalistar for endring, Legar for endring, Advokatar for endring, Forfattarar og kunstnarar for endring og Mødre for endring (Al Ahram Weekly 29.12.2005-02.01.2006). Nokre av desse organisasjonane hadde aktivitet, men ein del høyrde ein ikkje så mykje til.

Innramming: Snu fryktkulturen

Kifaya la vekt på at dei hadde «snudd fryktkulturen», altså at dei hadde tord å gå på gata, og at dei hadde tord å utfordra presidenten eksplisitt. Det er vanskeleg å sjå om omgrepet «fryktkulturen» er noko Kifaya har skapa, eller om det er eit omgrep som dei har adoptert. Men omgrepet har etter kvart blitt bruka av fleire, og er ein kort definisjon av det politiske livet i Egypt, ein definisjon det virkar som det er lett å kjenna seg igjen i.

Kifaya fortalte om demonstrasjonane og politikken sin som at det var noko nytt og utfordrande for regimet. Politiet reagerte uventa på dei òg, frå å tidlegare ha alltid stoppa demonstrasjonar som direkte utfordra presidenten og innanrikspolitikk, til å for ei tid tillata nokre Kifaya-demonstrasjonar på gata. Dette kan tolkast som at regimet ikkje heilt visste korleis dei skulle reagere.

Sjølv om Kifaya la vekt på at dei brøyt fryktkulturen, la dei òg stor vekt på dei valdelege motreaksjonane dei hadde fått. Kidnappinga av ‘Abd el-Ḥalīm Qandīl blei framholdt for å visa kor ille det kunne gå motstandarar av regimet, det same gjaldt åtaka på demonstrasjonen 25. mai 2005. Det at Kifaya fekk fram urettane som blei gjort mot dei mobiliserte nye folk òg, som dei som oppretta monitororganisasjonen Shayfinkom. Denne gruppa bruka det same omgrepet som grunngeving for å stifta gruppene, Ghāda Shahbandar, ei av leiarane av gruppa, uttala dette til Al-Ahram Weekly (16.-22.06.2005): «We also need to eliminate the deep sense of fear among Egyptians, and give them confidence in their ability to make change come about.»

Men det at Kifaya etter kvart blei møtt med den same valdelege reaksjonen som andre tidlegare har fått, førte nok til at dei gjekk inn frå gata igjen, og begynte å leggja meir vekt på møte, eller på demonstrasjonar «på trygg grunn», altså utanfor syndikatbygningane som journalistsyndikatet, og inne på universitetsområda. Den sterke symbolikken i å bryta fryktkulturen mista den mobiliserande krafta då dei faktisk møtte dei reaksjonane som ein kunne frykta.

Innramming: Nei til arvestyre, nei til forlenging, nok!

Kifaya sitt mål var slagordaktig enkelt: nok er nok, me må bli kvitt president Mubarak med familie. Målet om å hindra arvestyre kunne alliera alle dei ulike tendensane som stifta Kifaya, og det kunne mobilisera fleire. I Egypt finst det ein stoltheit over maktovertakinga og opprettinga av republikken i 1952, maktovertakinga blir feira, og gater og bruer i Kairo er kalt

opp etter datoen kong Farouk abdiserte. Kifaya bruka samanlikningar med Faraoane og med andre autoritære regime i regionen som Syria, for å mobilisera på at arvestyre ikkje var noko som det moderne Egypt kunne vera kjent med.

Eit problem med denne ramma er at ho var negativt retta, ho bleir bruka for å sameina og mobilisera folk på det dei ikkje vil ha, men stiller ingen krav til kva som er målet. Etter kvart byrja rørsla òg å diskutera kva ein ville ha, gjennom mellom anna debatheftet dei laga hausten 2005. Problemet for rørsla var at då dei forsvann frå gata for å diskutera seg fram til eit felles alternativ, så mista rørsla òg dei andre symbola dei hadde hatt, gjennom at dei hadde gått på gata, og brutt fryktkulturen.

Vegen til reformen Kifaya snakka om var lite konkret. Både stiftingsmanifestet, og debatheftet *Mot ein ny sosiopolitisk samfunnskontrakt* tar til orde for eit nytt politisk system i Egypt, der ein har oppheva unntakslovene, innført styre ved lov og maktdeleing, og der ein har pressefridom, forsamlingsfridom og andre grunnleggande politiske og sivile rettar. Men vegen fram til dette politiske systemet står det lite om. Mykje av årsaken til det er nok at ein kvar konkret plan om å styrta det sittande regimet vil bli slått hardt ned på, og at alliansen ikkje har nok til felles til å utarbeida ein konkret plan.

Innramming: Me er starten på ei stor rørsle

Kifaya, og spesielt talspersonen ‘Abd el-Ḥalīm Qandīl, presenterte organisasjonen som starten på ei større rørsle. Dette var ein av dei viktige faktorane som skilte Kifaya frå dei andre opposisjonelle organisasjonane, stiftingane og partia, at dei trekte til seg nye folk, og kunne mobilisera stort på gata.

Qandil refererte ofte til «brødintifadaen» i 1977, heller enn til studentrørsla på 70-talet. På den måten knytta han organisasjonen til ein spontan folkeleg protest, i staden for å knytta band til den politiske rørsla fleire av leiarane i Kifaya hadde starta arbeidet sitt i. Denne innramminga kunne nok fungera mobiliserande på personar som allereie var politiserte, men symbolikken bryt med dei faktiske forholda, at brødupptøyene var spontane protestar mot forslag om kutt i brødsubsidia, mens målet til Kifaya nok ikkje fungerer så spontant mobiliserande.

Protestsyklus

Tarrow (1998:142ff) skreiv at folkeleg protest går i bølger. Han brukar omgrepet *cycle of contention* om den fasen då ikkje berre dei allereie mobiliserte personane protesterer, men

mindre organiserte sektorar av samfunnet blir dratt med, og det skjer ei rask utvikling av protestformer og utvikling av mobiliserande innrammingar. Folk vil i ein slik fase delta både i organiserte protestar og uorganisert, og denne breie protestrørsla skapar eit midlertidig handlingsrom for dei som deltek i han, og gjer at staten må finna nye måtar å møte protesten på.

I Egypt kan ein sjå ei slik utvikling frå antikrigsrørsla på starten av 2000-talet, der protestane etter kvart blei svært omfattande og vanskelege å kontrollere for styresmaktene. Etter kvart utvikla demonstrantane rammene for protesten, dei gjekk frå å sei at dei protesterte mot Israel og USA til å sei at dei protesterte mot Egypt sine alliansar med Israel og USA, og til slutt blei det ein generell protest mot regimet og president Hosni Mubarak. Stifterane av Kifaya prøvde å nytta handlingsrommet som opna seg til å fortsetta protesten mot regimet og Mubarak, og dei greide å mobilisera ein del folk på det ei stund, men det viste seg å vera vanskeleg å halda protestbølga oppe. Noko av grunnen kan vera regimet sin reaksjon, regimet gjennomførte i namnet deler av krava gjennom å opna for presidentval med fleire kandidatar, mens dei samtidig stramma inn med undertrykkande tiltak mot demonstrasjonar og enkeltpersonar.

Fungerer Kifaya demokratserande?

Som me såg i kapittel 2 er det fleire definisjonar på demokratisering, og i denne oppgåva har eg både bruka ein minimalistisk definisjon som overveieinde brukar proseryrer som kriterie, og ein vidare definisjon som handlar om å gje folk moglegheit til å påverka politiske avgjersler.

Valprosedyrene blei endra i 2005 for å opna for presidentval med fleire kandidatar. Som vist var det mange hindringar for potensielle presidentkandidatar, og president Hosni Mubarak blei gjenvald med eit overveldande fleirtal, men ved neste presidentval vil det vera opnare kven som vil ta over embedet. Endringa kan difor tolkast som ei utvikling i retning av eit meir liberalt politisk system der fleire kan konkurrera om å regjera. Samtidig blei ikkje partilovene liberalisert eller unntakslovene oppheva, så partipolitisk arbeid har ikkje opplevd nokon liberalisering. Det har vore utanfor denne oppgåva sine rammer å gå grundig inn på vurderingane Hosni Mubarak gjorde då han tok initiativ til å liberalisera prosedyrene for presidentval. Men eg vil likevel konkludera med at det er lite truleg at press frå Kifaya var nokon tungtvegande grunn for endringa.

Det radikale synet på demokratisering handlar om å skapa eit rom for påverknad og deltaking i politiske avgjersler. Skaper Kifaya eit slikt handlingsrom for andre? Ein måte å måla det på er å sjå om Kifaya gjer at folk deltar i organisasjonsliv, både i Kifaya og utanfor. Mitt inntrykk frå feltarbeidet er at Kifaya forsøkte å bygga organisasjon både i Kairo og rundt om i landet, men det var vanskeleg å sjå om dei involverte folk som tidlegare ikkje hadde vore organiserte i organisasjonsbygginga si. Dei blei stifta mange organisasjonar i kjølvatnet av Kifaya, så på den måten opna dei eit rom for at andre kunne protestera, sjølv om det truleg var mange «Tordenskjolds soldatar».

Det kan sjå ut som at grupper som Kifaya har endra språkbruken til opposisjonen i Egypt, ein snakkar no om det sivile samfunnet, og har krav om grunnleggande politiske rettar og menneskerettar. Kifaya har på den måten fungert i demokratiserande retning, vektlegginga dei har hatt på desse sakene har smitta til andre grupper. Men opposisjonen i Egypt har jo ikkje særleg påverknaden på politikken til myndigheitene i egypt, og ein har ikkje oppnådd å få desse rettane.

Konklusjon

I åra etter har Kifaya vore mindre synlege, men talet på demonstrasjonar har samtidig auka i Egypt. Ein viktig grunn til det er at dagleglivet for den jamne egyptar har blitt svært vanskeleg. Sjølv om Egypt har ei auke i BNP aukar matvareprisane kraftig, og dei har sterk inflasjon. Dei nye protestane mot matvareprisar, lønningar og arbeidsløyse ser ut til å mangla organisatoriske uttrykk, men oppstår spontant der spesielle hendingar gjer grunnlag for det, som til dømes opptøyene i Mahalla i april 2008.

Denne oppgåva handlar om handlingane til Kifaya i åra 2004-2005, og bakgrunnen for dei hendingane. Det er vanskeleg å sjå effektane av protestbølger umiddelbart, fordi dei som har makt til å endra på systemet ikkje er dei same som dei som protesterer. Viss eg skal trekka fram nokon tendensar, så er det at det har skjedd få viktige positive endringar i det politiske systemet og prosedyrane for demokratisk deltaking i politiske avgjersler i Egypt. Men protestbølgjene frå år 2000 av har bidratt til at folk i aukande grad torer å protestera, sjølv om dei faktiske endringane i liva til folk også er ein viktig årsak til protestane.

Kjelder

Intervju:

Abu-l- Futuh, ‘Abd al-Mun‘im 06.12.2005, intervju med forfattar.

Ishaq, George 25.10.2005 og 13.12.2005, intervju med forfattar.

Iskander, Amin 26.09.2005, intervju med forfattar.

Māḍi, Abu-l-‘Ila 13.12.2005, intervju med forfattar.

Shabān, Ahmad Baha’ ad-Din 22.11.2005, intervju med forfattar.

Aviser

Al-Ahram Weekly 05.-11.10.2000, «Child Murder Sparks Campus Fury». Tilgjengeleg frå:
<<http://weekly.ahram.org.eg/2000/502/eg5.htm>>

Al-Ahram Weekly 27.09.-3.10.2001, «Crossing a red line?». Tilgjengeleg frå:
<<http://weekly.ahram.org.eg/2001/553/eg3.htm>>

Al-Ahram Weekly 04.-10.10.2001 «A year of solidarity». Tilgjengeleg frå:
<<http://weekly.ahram.org.eg/2001/554/eg7.htm>>

Al-Ahram Weekly 11.-17.04.2002 a, «Solidarity in search of a vision». Tilgjengeleg frå:
<<http://weekly.ahram.org.eg/2002/581/eg4.htm>>

Al-Ahram Weekly 11.-17.04.2002 b, «Protest diary». Tilgjengeleg frå:
<<http://weekly.ahram.org.eg/2002/581/eg4.htm#1>>

Al-Ahram Weekly 18.-24.04.2002, «A new political map». Tilgjengeleg frå:
<<http://weekly.ahram.org.eg/2002/582/eg3.htm>>

Al-Ahram Weekly 30.05.-5.06.2002, «Brothers kept on hold». Tilgjengeleg frå:
<<http://weekly.ahram.org.eg/2002/588/eg3.htm>>

Al-Ahram Weekly 26.12.2002-01.01.2003, «Raising a voice». Tilgjengeleg frå:
<<http://weekly.ahram.org.eg/2002/618/sc1.htm>>

Al-Ahram Weekly 06.-12.03.2003, «A harmounius protest». Tilgjengeleg frå:
<<http://weekly.ahram.org.eg/2003/628/eg2.htm>>

Al-Ahram Weekly 03.-09.04.2003, «Document: Statement by the Judges of Egypt». Tilgjengeleg frå: <<http://weekly.ahram.org.eg/2003/632/op59.htm>>

Al-Ahram Weekly 24.-30.07.2003, «’Tis the season». Tilgjengeleg frå:
<<http://weekly.ahram.org.eg/2003/632/op59.htm>>

Al-Ahram Weekly 05.-11.08.2004, «What reform?». Tilgjengeleg frå:
<<http://weekly.ahram.org.eg/2004/702/eg4.htm>>

Al-Ahram Weekly 12.-18.08.2004 «Newsreel: Tagammu dissents». Tilgjengeleg frå:
[<http://weekly.ahram.org.eg/2004/703/eg4.htm>](http://weekly.ahram.org.eg/2004/703/eg4.htm)

Al-Ahram Weekly 02.-8.09.2004 «Setting the stage for 2005». Tilgjengeleg frå:
[<http://weekly.ahram.org.eg/2004/706/eg8.htm>](http://weekly.ahram.org.eg/2004/706/eg8.htm)

Al-Ahram Weekly 09.-15.09.2004 «Reform debate heats up». Tilgjengeleg frå:
[<http://weekly.ahram.org.eg/2004/707/eg6.htm>](http://weekly.ahram.org.eg/2004/707/eg6.htm)

Al-Ahram Weekly 30.09.-6.10.2004 a «A question of priorities». Tilgjengeleg frå:
[<http://weekly.ahram.org.eg/2004/710/eg2.htm>](http://weekly.ahram.org.eg/2004/710/eg2.htm)

Al-Ahram Weekly 30.09.-06.10.2004 b «Searching for third way reformers». Tilgjengeleg frå:
[<http://weekly.ahram.org.eg/2004/710/eg5.htm>](http://weekly.ahram.org.eg/2004/710/eg5.htm)

Al-Ahram Weekly 04.-10.11.2004, «Newsreel: An editor's horror». Tilgjengeleg frå:
[<http://weekly.ahram.org.eg/2004/715/eg5.htm>](http://weekly.ahram.org.eg/2004/715/eg5.htm)

Al-Ahram Weekly 11.-17.11.2004, «Terrible message, but who's the sender?». Tilgjengeleg frå: [<http://weekly.ahram.org.eg/2004/716/eg5.htm>](http://weekly.ahram.org.eg/2004/716/eg5.htm)

Al-Ahram Weekly 02.-8.12.2004, «Rights groups interrogate Taba investigation». Tilgjengeleg frå: [<http://weekly.ahram.org.eg/2004/719/eg3.htm>](http://weekly.ahram.org.eg/2004/719/eg3.htm)

Al-Ahram Weekly 09.-15.12.2004, «Opposition uses US as pressure tactic?». Tilgjengeleg frå:
[<http://weekly.ahram.org.eg/2004/720/eg5.htm>](http://weekly.ahram.org.eg/2004/720/eg5.htm)

Al-Ahram Weekly 16.-22.12.2004, «Space to say «no» to the president». Tilgjengeleg frå:
[<http://weekly.ahram.org.eg/2004/721/eg4.htm>](http://weekly.ahram.org.eg/2004/721/eg4.htm)

Al-Ahram Weekly 03.-09.02.2005, «Setting the tone». Tilgjengeleg frå:
[<http://weekly.ahram.org.eg/2005/728/op1.htm>](http://weekly.ahram.org.eg/2005/728/op1.htm)

Al-Ahram Weekly 17.-23.02.2005, «Party consensus repudiates meddling». Tilgjengeleg frå:
[<http://weekly.ahram.org.eg/2005/730/eg5.htm>](http://weekly.ahram.org.eg/2005/730/eg5.htm)

Al-Ahram Weekly 03.-09.03.2005, «Documents:» [Kopi brev av 26.02.2005 frå president Hosni Mubarak til dei to husa i det egyptiske parlamentet] tilgjengeleg frå:
[<http://weekly.ahram.org.eg/2005/732/eg2.htm>](http://weekly.ahram.org.eg/2005/732/eg2.htm)

Al-Ahram Weekly 21.-27.04.2005, «Judges into the fray». Tilgjengeleg frå:
[<http://weekly.ahram.org.eg/2005/739/eg6.htm>](http://weekly.ahram.org.eg/2005/739/eg6.htm)

Al-Ahram Weekly 28.04.-04.05.2005, ««An honour to have tried»». Tilgjengeleg frå:
[<http://weekly.ahram.org.eg/2005/740/eg6.htm>](http://weekly.ahram.org.eg/2005/740/eg6.htm)

Al-Ahram Weekly 19.-25.05.2005, «Final warning». Tilgjengeleg frå:
[<http://weekly.ahram.org.eg/2005/743/eg4.htm>](http://weekly.ahram.org.eg/2005/743/eg4.htm)

Al-Ahram Weekly 02.-08.06.2005 a, «Women in black». Tilgjengeleg frå:
[<http://weekly.ahram.org.eg/2005/745/eg12.htm>](http://weekly.ahram.org.eg/2005/745/eg12.htm)

- Al-Ahram Weekly* 02.-08.06.2005 b, ««The only safe path»». Tilgjengeleg frå:
<http://weekly.ahram.org.eg/2005/745/eg3.htm>
- Al-Ahram Weekly* 16.-22.06.2005, «Newsreel: Watching you». Tilgjengeleg frå:
<http://weekly.ahram.org.eg/2005/747/eg5.htm>
- Al-Ahram Weekly* 04.-10.08.2005, «Choosing the contenders». Tilgjengeleg frå:
<http://weekly.ahram.org.eg/2005/754/eg1.htm>
- Al-Ahram Weekly* 11.-17.08.2005, «Final candidate list on the way». Tilgjengeleg frå:
<http://weekly.ahram.org.eg/2005/755/eg2.htm>
- Al-Ahram Weekly* 25.-31.08.2005 a, «Democracy 101». Tilgjengeleg frå:
<http://weekly.ahram.org.eg/2005/757/eg8.htm>
- Al-Ahram Weekly* 25.-31.08.2005 b, «When boycott means vote». Tilgjengeleg frå:
<http://weekly.ahram.org.eg/2005/757/eg12.htm>
- Al-Ahram Weekly* 13.-19.10.2005, «United they stand?». Tilgjengeleg frå:
<http://weekly.ahram.org.eg/2005/764/eg5.htm>
- Al-Ahram Weekly* 29.09.-05.10.2005, «Waiting for November». Tilgjengeleg frå:
<http://weekly.ahram.org.eg/2005/762/eg4.htm>
- Al-Ahram Weekly* 02.-09.11.2005 a, «Cracks in the façade». Tilgjengeleg frå:
<http://weekly.ahram.org.eg/2005/767/eg6.htm>
- Al-Ahram Weekly* 02.-09.11.2005 b, «Constituency combats». Tilgjengeleg frå:
<http://weekly.ahram.org.eg/2005/767/fr1.htm>
- Al-Ahram Weekly* 02.-09.11.2005 c, «Very little for small fish». Tilgjengeleg frå:
<http://weekly.ahram.org.eg/2005/767/eg4.htm>
- Al-Ahram Weekly* 02.-09.11.2005 d, «Taking their chance». Tilgjengeleg frå:
<http://weekly.ahram.org.eg/2005/767/eg5.htm>
- Al-Ahram Weekly* 24.-30.11.2005, «Who's afraid of the Brotherhood?». Tilgjengeleg frå:
<http://weekly.ahram.org.eg/2005/770/fr2.htm>
- Al-Ahram Weekly* 29.12.2005-02.01.2006, «Kifaya and kin». Tilgjengeleg frå:
<http://weekly.ahram.org.eg/2005/775/op222.htm>

Forskningslitteratur

- Abdelrahman, Maha M. 2004, *Civil Society Exposed: The Politics of NGOs in Egypt*, Tauris Academic Studies, London.
- Al Miskin 1995, «Globalization and Its Discontents», *Middle East Report* nr 193 (mars-april 1995).
- Almond, Gabriel A., m.fl. 2006, *Comparative Politics Today: A World View*, Updated 8th ed., Longman, New York.

- Bayat, Asef 2003, «The «Street» And the Politics for Dissent in the Arab World.» *Middle East Report*, nr. 226.
- Cohen, Jean L. og Andrew Arato 1994, *Civil society and political theory*, MIT Press, Cambridge, Massachusetts.
- Crystal, Jill 1995, *Oil and politics in the Gulf: Rulers and merchants in Kuwait and Qatar*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Diamond, Larry 1994, «Retinking Civil Society: Toward Democratic Consolidation», *Journal of Democracy*, nr. 3.
- El-Ghobashy, Mona 2003, «Egypt's Summer of Discontent», *Middle East Report Online* 31. mars. Tilgjengeleg frå: <<http://www.merip.org/mero/mero091803.html>>
- Grugel, Jean 2002, *Democratization: A Critical Introduction*, Palgrave Macmillan.
- Kassem, May 1999, *In the Guise of Democracy: Governance in Contemporary Egypt*, Ithaca Press, London.
- _____, 2004, *Egyptian Politics: The Dynamics of Authoritarian Rule*, Lynne Rienner Publishers, London.
- Korany, Bahgat og Paul Noble 1998, «Introduction: Arab liberalization and democratization – the dialectics of the general and the specific», i *Political liberalization & democratization in the Arab world*, Bahgat Korany, Rex Brynen og Paul Noble (red.), Lynne Rienner, Boulder CO. (Vol. 2: Comparative Experiences)
- Korany, Bahgat 1998, «Restricted democratization from above: Egypt», i *Political liberalization & democratization in the Arab world*, Bahgat Korany, Rex Brynen og Paul Noble (red.), Lynne Rienner, Boulder CO. (Vol. 2: Comparative Experiences)
- Ouda, Jihad, Negad el-Borai og Hafez Abu Saada 2001: *A Door Onto the Desert: Egyptian Legislative Elections of 2000*, United Group and Fredich Neumann Foundation, Kairo.
- Saikal, Amin og Albrecht Schnabel (red.) 2003, *Democratization in the Middle East: Experiences, Struggles, Challenges*, The Brookings Institution, Washington DC.
- Salamah, Ghassan (red.) 1994, *Democracy Without Democrats?: The Renewal of Politics in the Muslim World*, I.B. Tauris, London.
- Schemm, Paul 2003, «Egypt struggles to control anti-war protests», *Middle East Report Online* 31. mars. Tilgjengeleg frå: <<http://www.merip.org/mero/mero033103.html>>
- Schemm, Paul 2002, «Sparks of activist spirit in Egypt», *Middle East Report Online* 13. april. Tilgjengeleg frå: <<http://www.merip.org/mero/mero041302.html>>
- Schölch, A. 1974, «Constitutional development in nineteenth century Egypt - a reconsideration», *Middle Eastern Studies*, volum 10 nr 1.
- Shorbagy, Manar 2007, «The Egyptian Movement for Change – Kefaya: Redefining Politics in Egypt», *Politic Culture*, volum 19 nr 1.

- Shukrallah, Hani 2002, 'Egypt: Rediscovering Palestine', i «The Street Reacts to Operation Defensive Shield: Snapshots from the Middle East», *Journal of Palestine Studies* XXXI, nr. 4 (sommar).
- Simon, Roger 1991, *Gramsci's Political Thought: An introduction*, Rev. ed. London, Lawrence & Wishart.
- Sundell, Anna 2006, *Narration and Identity: Dealing with social and ideological heterogeneity in the Kefaya Movement*, oppgave i statsvitenskap, Universitetet i Lund.
- Tarrow, Sidney 1998, *Power in movement: social movements and contentious politics*,
- Tønnessen, Truls H. 2005, *Egyptiske studenter mellom Marx og Muhammad*, hovedoppgave i historie, Universitetet i Oslo.
- Vågstøl, Tarjei 2007, *Den norske solidaritetsrørsla for Palestina, 1967-1986*, hovudoppgåve i historie, Universitetet i Oslo.
- Wickham, Carrie Rosefsky 2002, *Mobilizing Islam: Religion, Activism and Political Change in Egypt*, Columbia University Press, New York.
- Yapp, Malcolm 1996, *Near east since the first world war: a history to 1995*, Longman.
- Young, Iris Marion 1999, «State, civil society, and social justice», i *Democracy's value*, Ian Shapiro og Casiano Hacker-Cordón (red.), Cambridge University Press

Anna:

Arab Human Development Report

Bayān ta'sīs Kifāya [Stiftingsfråsegna til Kifaya]. Tilgjengeleg frå:

<<http://www.harakamasria.org/node/803>> (arabisk) og

<<http://www.harakamasria.org/node/2944>> (engelsk)

«Cairo Anti-war Conference», Wikipedia. Tilgjengeleg frå:

<http://en.wikipedia.org/wiki/Cairo_Anti-war_Conference> [lesedato: 05.11.2008]

«Communications Egypt», CIA Factbook. Tilgjengeleg frå:

<<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/eg.html#Comm>> [lesedato: 17.08.2006]

Egyptian Association Against Torture, Hisham Mubarak Law Center, El Nadim Center m.fl 2005, «Massacre in the Streets of Cairo», rapport mottatt av forfattar per e-post 26.05.2005

Freedom House: Combined Average Ratings – Independent Countries 2005. Tilgjengeleg frå:

<<http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=363&year=2005>>

Ikhwanweb 2005, «The National Front gather 5000 Observers» 20.10.2005. Tilgjengeleg frå:

<<http://www.ikhwanweb.net/Article.asp?ID=13305&SectionID=0>>

Tenet, George 2001, «DCI's Worldwide Threat Briefing», tale. Tilgjengeleg frå:
<[https://www.cia.gov/cia/pbulic_affairs/speeches/2001/UNCLASWWT_02072001.ht](https://www.cia.gov/cia/pbulic_affairs/speeches/2001/UNCLASWWT_02072001.html)
ml> [lesedato: 17.08.2006]

Summary

The topic of this thesis is the group *al-Ḥaraka al-Maṣriyya min 'ajl al-Taghyir* (The Egyptian movement for change), also called *Kifaya* (Enough). The movement was founded in 2004, and their main demands were an end to the continuation of rule of President Hosni Mubarak, and that Egypt should not become a hereditary presidential system. Their demands were therefore a limit of two presidential terms, and that president Mubarak's son, Gamal Mubarak, should not become the next president. The group had also a broader program for constitutional change.

This thesis places this organization in an Egyptian historical context, and views it in relation to the other opposition parties and movements. The thesis analyzes the actions and ideology of the movement during its first year, within the frames of social movements' theory, and different definitions of democratization and civil society.

The conclusion of the thesis is that there have been some positive changes in the political system in Egypt, and that the cycles of contention from the antiwar-movement and the Kifaya-movement has contributed to an increasing self-confidence to protest among the Egyptians. But the actual changes in people's lives are also an important reason for the increase in protests in Egypt the last years.

